

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Bakalářská práce

Udržitelnost důchodového systému v České republice

Romana Svobodová

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Romana Svobodová

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Udržitelnost důchodového systému v České republice

Název anglicky

Sustainability of the Pension System in the Czech Republic

Cíle práce

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy důchodového pojištění vyhodnotit současný stav důchodového systému v České republice a navrhnout možná opatření pro optimální nastavení důchodového systému se zaměřením na udržitelnost systému.

Metodika

Teoretický základ bakalářské práce bude zpracován metodou kompilace poznatků z odborné literatury, aktuálních právních předpisů a dalších relevantních zdrojů z oblasti sociálního pojištění s primárním zaměřením na důchodové pojištění v České republice.

Na základě analýzy bude provedeno zhodnocení důchodového systému v České republice. S využitím metody syntézy získaných poznatků budou vyhodnocena specifika důchodového pojištění a vytvořena možná doporučení pro optimální nastavení podmínek udržitelného důchodového systému.

Doporučený rozsah práce

30 – 40 stran

Klíčová slova

důchodové pojištění, sociální zabezpečení, důchodová reforma, doba pojištění, stáří, invalidita

Doporučené zdroje informací

Česká správa sociálního zabezpečení – 25 let. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2015.
ISBN 978-80-8703-943-4.

IKHYUN, J. The distributive impact of private pensions in the context of the institutional designs of public pension systems across OECD countries. *International Journal of Social Welfare*, 2019, 28(2): 152-166.

KAHOUN, V. Sociální zabezpečení. 2. aktualizované vydání. Praha: TRITON, 2014. ISBN 978-80-7387-733-0.

MÜLLER, K. *The Political Economy of Pension Reform in Central-Eastern Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, 2000. ISBN 1-84064-238-6.

PEKOVÁ, J. *Veřejný sektor – řízení a financování*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-936-4.

PŘIB, J. *Důchodové předpisy s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2012. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-736-2.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Gabriela Kukulová, MBA, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra obchodu a financí

Elektronicky schváleno dne 1. 11. 2019

prof. Ing. Luboš Smutka, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 4. 11. 2019

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 10. 11. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Udržitelnost důchodového systému v České republice" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 9. 3. 2020

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Ing. Gabriele Kukalové, MBA, Ph.D. za její ochotu a čas, za cenné rady, názory a připomínky, kterými mě nasměrovala k dokončení mé bakalářské práce. Také děkuji svým blízkým za jejich podporu během celého studia.

Udržitelnost důchodového systému v České republice

Abstrakt

Teoretická část bakalářské práce detailně popisuje historický vývoj sociálního pojištění v České republice, ze kterého plynou dávky důchodového pojištění. Dále jsou charakterizovány podmínky současného důchodového systému.

Analytická část bakalářské práce analyzuje český důchodový systém pomocí jeho silných, slabých stránek, příležitostí a hrozeb na základě získaných statistických údajů. Jsou zde typové výpočty starobních důchodů muže a ženy stejného data narození, výpočet předčasného starobního důchodu, demografický vývoj obyvatelstva, valorizace důchodů, porovnání českého důchodového systému s vybranými státy EU a penzijní připojištění. Cílem práce je vyhodnotit současný stav důchodového systému v České republice a v závěru z výsledků analýzy porovnat a navrhnout optimální nastavení podmínek udržitelného důchodového systému pro příští generace potenciálních žadatelů o dávku důchodového pojištění.

Klíčová slova: důchodové pojištění, sociální zabezpečení, důchodová reforma, doba pojištění, stáří, invalidita

Sustainability of the Pension System in the Czech Republic

Abstract

The theoretical part of the thesis describes a detail of historical development of social insurance in the Czech Republic, which consist of pension insurance benefits. Further, there are characterized conditions of the current pension system.

The analytical part of this thesis analyses the Czech pension system using strengths, weaknesses, opportunities and threats based on the data obtained for statistical purposes. There are computations of old-age pensions for men and women of the same date of birth, calculation of early retirement pension, demographic development of the population, pension adjustment, comparison of the Czech pension system with selected EU countries and supplementary pension insurance. The aim of the thesis is to evaluate the current situation of the pension system in the Czech Republic and in the conclusion from the results of the analysis it is possible to estimate and propose the optimal setting of the conditions of a sustainable pension system for the next generation of potential pensioners.

Keywords: pension insurance, social security, pension reform, period of insurance, old age, disability

Obsah

1 Úvod.....	13
2 Cíl práce a metodika	15
2.1 Cíle práce.....	15
2.2 Metodika.....	15
3 Teoretická východiska	17
3.1 Vývoj a vznik sociální politiky	17
3.2 Důchodový systém po roce 1989	19
3.3 Zásadní změny v důchodovém systému za posledních 10 let.....	21
3.3.1 Pilíře v českém důchodovém systému.....	23
3.3.2 Komise pro spravedlivé důchody	24
3.4 Důchodové pojištění.....	24
3.4.1 Druhy důchodů a jejich podmínky pro nárok	26
3.4.2 Předčasný starobní důchod nebo předdůchod.....	29
3.4.3 Valorizace důchodů	29
3.4.4 Dobrovolné důchodové pojištění.....	31
3.5 Demografické trendy.....	33
4 Analytická část	35
4.1 Faktory ovlivňující důchodový systém	35
4.1.1 Silné stránky	35
4.1.2 Demografické trendy formou slabé stránky	36
4.1.3 Hrozby aneb valorizace důchodu.....	37
4.1.4 Doplnkové penzijní spoření a penzijní připojištění	41
4.2 Výpočet důchodu.....	42
4.2.1 Výpočet předčasného starobního důchodu	43
4.3 Srovnání důchodového systému ČR s vybranými státy EU.....	44
4.3.1 Rozdíl v důchodovém věku a době pojištění.....	44
4.3.2 Srovnání průměrných starobních důchodů s životní úrovní	45
5 Výsledky a doporučení	48
5.1 Výsledky analýzy důchodového pojištění.....	48
5.2 Návrhy opatření ke zvýšení udržitelnosti důchodového systému.....	49
6 Závěr	52
7 Seznam použitých zdrojů	54
7.1 Seznam použité literatury	54
7.2 Internetové zdroje.....	55
7.3 Právní předpisy	56

7.4 Ostatní zdroje	56
--------------------------	----

Seznam grafů

Graf 1: Střední délka života, naděje na dožití (údaje z let 2017-2018)	33
Graf 2: Průběh výše valorizace důchodu p. Novotné	39
Graf 3: Disponibilní příjmy důchodců v porovnání s disponibilními příjmy pracujících za r. 2018 v EU	46
Graf 4: Index cenové hladiny AIC 2018 podle Eurostatu.....	47

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývoj valorizace důchodů.....	30
Tabulka 2: Projekce obyvatelstva podle věkových skupin v letech 2020-2050	36
Tabulka 3: Počet vyplácených důchodů v roce 2018.....	37
Tabulka 5: přehled valorizace důchodů od ledna 2020.....	38
Tabulka 6: Průběh valorizací důchodu za 10 let na konkrétním příkladu	38
Tabulka 4: Zamítnuté žádosti o invalidní důchod v roce 2017 a 2018.....	40
Tabulka 7: Státní příspěvek.....	42
Tabulka 8: Srovnání důchodového věku se sousedními státy	44
Tabulka 9: Tabulka důchodového věku, s účinností od 1. 1. 2018.....	57

Seznam použitých zkratk

ČR...Česká republika

ČSSZ...Česká správa sociálního zabezpečení

ČSÚ... Český statistický úřad

DNZS...Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav

EU...Evropská unie

I...Invalidní důchod

KSČ...Komunistická strana Československa

MPSV...Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSSZ...Okresní správa sociálního zabezpečení

RO...Rozhodné období, v němž se zjišťují příjmy a vyloučené doby pro výpočet důchodu

S...Starobní řádný důchod

ST...Starobní předčasný důchod s trvalou srážkou

SWOT...analýza popisující silné, slabé stránky a příležitosti a hrozby

1 Úvod

Důchodový systém globálně zasahuje do života všech lidí v určitých životních situacích jako je stáří, invalidita nebo úmrtí živitele rodiny. Z tohoto důvodu je nezbytně důležité systému důchodového pojištění věnovat velkou pozornost a podrobně se jím zabývat. Na základě klesání počtu ekonomicky aktivních lidí a přibývání lidí v důchodovém věku nejen v České republice, ale i na celém světě dochází k neudržitelnosti důchodového systému. Vlivem demografického vývoje obyvatelstva a prodlužováním střední délky života by poměr seniorů v České republice v první polovině 21. století měl tvořit zhruba jednu třetinu populace. V rámci výhledů do budoucna lze konstatovat, že tato fakta nejsou příliš optimistická. Podle mého názoru by se společnost měla zabývat zajištěním financování důchodového režimu v dostatečném předstihu, jelikož odchod do důchodu je podstatným životním mezníkem každého občana České republiky.

Pokud se nastavení podmínek důchodového systému do budoucna nezmění, tak pod tlakem zvýšených výdajů na důchody zkolabuje státní rozpočet. Životní úroveň mnoha důchodců bude na pokraji chudoby, neboť jen minimum lidí je schopno uspořít dostatečnou sumu peněz, která jim zajistí bezstarostné a spokojené stáří. Lidé by si také měli uvědomit, že stát není zodpovědný za blahobyt ve stáří, a proto by měli co nejvíce využívat doplňková důchodová připojištění, která stát z důvodu dlouhodobé neudržitelnosti důchodů podporuje formou státních příspěvků a daňových zvýhodnění.

V České republice významnou roli v důchodovém zabezpečení osob zastává stát. Současný sociální princip důchodového systému je nastaven tak, aby lidé v produktivním věku svými odvody zaopatřovali spoluobčany v tíživých situacích. Přijaté pojistné na sociální zabezpečení by mělo pokrývat veškeré výdaje na dávky důchodového a nemocenského pojištění. Výběr pojistného na sociálním pojištění a příspěvcích státní politiky zaměstnanosti tvoří přibližně jednu třetinu všech příjmů do státního rozpočtu, ale nároky na výdaje se stále zvyšují.

Jestliže platí, že nikdo, tedy nejen odborníci, ale dokonce ani politici nezpochybují nezbytnost důchodové reformy, tak je opravdu potřebná, a proto je nedílnou součástí programových prohlášení českých i zahraničních vlád právě důchodová reforma. Od vzniku samostatného českého státu se každá vláda pokouší nalézt vyhovující řešení, která zachovají současnou garantovanou úroveň sociálního zabezpečení, a to vše s ohledem na demografický vývoj a ekonomické možnosti státu. Současně je pravdou, že se nikdo nedokáže shodnout na tom, jak konkrétně by změna systému měla vypadat. Posledním impulsem Ministerstva práce a sociálních věcí je založení Komise pro spravedlivé důchody, která se snaží o zlepšení situace.

Mnoho lidí stávající důchodový systém nezná a nezajímá se o něj. Lidé opakovaně vyjadřují názor, že do důchodu mají daleko, aniž by sledovali chystané změny a byli na důchod důkladně připraveni. Otázku důchodů se zpožděním řešit nelze, proto by se s jejich podmínkami měli lidé průběžně seznamovat po celý život, jelikož se systém s postupem času mění a vyvíjí. Reforma důchodového systému je dnes poměrně aktuální téma, a proto je důležité znát i historický vývoj důchodového pojištění. Tato práce by problematiku důchodů měla přiblížit, seznámit s vývojem systému a se změnami v důchodovém pojištění od roku 1989 až po současnost. Podstatným výstupem této práce bude návrh nových opatření.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíle práce

Cílem bakalářské práce je na základě analýzy důchodového pojištění vyhodnotit současný stav důchodového systému v České republice a navrhnout možná opatření pro optimální nastavení důchodového systému se zaměřením na udržitelnost systému.

2.2 Metodika

Bakalářská práce bude zpracována metodou kompilace poznatků z odborné literatury, aktuálních právních předpisů a dalších relevantních zdrojů z oblasti sociálního pojištění s primárním zaměřením na důchodové pojištění v České republice.

Teoretická část bakalářské práce bude vycházet z historického vývoje sociálního a důchodového pojištění v České republice, jelikož je důležité nahlížet na celý problém v rámci dlouhodobého konceptu a vývoje. Dále bude provedena deskripce vývoje důchodového pojištění od jeho počátku až po současnost a zároveň bude charakterizováno dnešní pojetí důchodů.

Analytická část bakalářské práce se bude skládat z několika oddílů, které budou tvořit silné, slabé stránky, příležitosti a hrozby českého důchodového systému. Nejprve budou popsány silné stránky a následně demografický vývoj obyvatelstva v rámci slabé stránky důchodového systému. Příležitostí systému se jeví penzijní doplňkové spoření, které bude komparováno s penzijním připojištěním. Mezi hrozby důchodového systému patří vysoké valorizace důchodů a přibývání počtu invalidních důchodů. Valorizace důchodu pro rok 2020 se vypočítá tak, že se samostatná procentní výměra vynásobí 5,2 % a následně se přičte 151 Kč, tak aby vznikla nová procentní výměra. Základní výměra důchodu se fixně navýší o 220 Kč na současných 3 490 Kč. Po sečtení základní a procentní výměry vznikne nová výše důchodu pro rok 2020.

V dalším úseku bude pomocí modelových příkladů vypočteno, jaký důchod bude pobírat žena a muž stejného data narození, jestliže získali stejné příjmy. Další příklad se bude týkat výpočtu srážek u předčasného starobního důchodu. Starobní důchod se po splnění zákonem

stanovených podmínek, tj. dosažení důchodového věku, případně u invalidního důchodu snížení pracovní schopnosti a získání potřebné doby pojištění, obecně počítá následujícím způsobem. K výpočtu důchodu je nutné znát roční vyměřovací základy a počet vyloučených dnů v letech, ze kterých se určuje výpočtový základ důchodu. Získané výdělků neboli vyměřovací základy se hodnotí od roku 1986 do roku předcházejícímu datu přiznání důchodu, tomu se říká rozhodné období (dále jen „RO“). Za každý příslušný rok se vyměřovací základ vynásobí daným koeficientem nárůstu, které se každoročně stanovují odlišně, proto je nutné znát příslušné koeficienty pro daný rok přiznání důchodu. Tyto vynásobené vyměřovací základy se sečtou, tak vznikne úhrn ročních vyměřovacích základů. Následně se určí osobní vyměřovací základ, který se stanoví tak, že se koeficient 30,4167 vynásobí zlomkem, v jehož čitateli je již vypočítaný roční úhrn vyměřovacích základů a ve jmenovateli je součet všech kalendářních dnů v RO. Pokud jsou v RO vyloučené dny, snižuje se o ně počet kalendářních dnů připadajících do RO, tím se získané výdělků nerozmělnují. Dále je nutné z osobního vyměřovacího základu pomocí redukčních hranic získat výpočtový základ. Tyto redukční hranice pro rok 2020 jsou do 15 328 Kč se zápočtem v plné výši, do 139 340 Kč se zápočtem 26 % a výše bez zápočtu. Po získání výpočtového základu se určí procentní výměra důchodu, kde se počet odpracovaných let vynásobí 1,5 %, např. za 45 odpracovaných let bude procentní výměra důchodu činit 67,5 % výpočtového základu. Pro získání celkové výše důchodu se přičte pevná základní výměra důchodu, která v roce 2020 byla stanovena na 3 490 Kč. Celý výpočet lze jednoduše spočítat pomocí přístupné důchodové kalkulačky na portálu MPSV.

V následující části bude porovnán český důchodový systém s vybranými státy EU a také bude analyzována hypotéza o cenové hladině spotřebního koše proti disponibilním příjmům starobních důchodců ve vybraných zemích. Syntézou znalostí získaných v teoretické části práce a jejich komparací se zkoumanými daty, bude vyhodnoceno závěrečné shrnutí.

Na základě analýzy a komparace zjištěných dat bude provedeno závěrečné zhodnocení současného stavu důchodového systému v České republice. Následně s využitím metody syntézy získaných poznatků budou vyhodnocena specifika důchodového pojištění a předloženy možné návrhy na optimální nastavení podmínek udržitelného důchodového systému pro budoucí generace potenciálních důchodců.

3 Teoretická východiska

Pojem důchodové pojištění označuje institucionální systém, který spolu s nemocenským pojištěním tvoří součást sociálního zabezpečení. Základním principem důchodového systému je pro zaměstnané povinná účast na důchodovém pojištění, ze které plyne nárok na důchodovou dávku vyplácenou ze státního rozpočtu. Druhou část důchodového systému představuje penzijní připojištění, kde účast na pojištění je dobrovolná. Každý si na svůj důchod spoří sám a nemusí se tak spoléhat na příští generace aktivních obyvatel. Vzhledem ke stárnutí populace lze konstatovat, že penzijní připojištění bude v budoucnosti nevyhnutelné.

3.1 Vývoj a vznik sociální politiky

První sociální prvek se začal vyskytovat již v dávných dobách u lidí žijících v původních komunitách, kdy se na základě solidarity o staré a bezmocné starali lidé z užšího či širšího příbuzenstva. Z hlediska historického vývoje v habsburských zemích o chudé a nemocné pečovala církev, před zrušením nevolnictví se o své nemocné poddané starala šlechta a za vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. byly uzákoněny tzv. penzijní normály. *„Tyto penzijní normály obsahovaly první právní úpravu v poskytování státní podpory věrným úředníkům, kteří se stali práce neschopnými nebo vdovami a sirotky po zaměstnancích a státním zaměstnancům po minimálně 10 letech spolehlivé služby právo na penzi.“*¹ Tato sociální podpora byla poskytována pouze některým skupinám obyvatel.

S postupem času si stát začal uvědomovat, že se lidé v těžkých životních situacích jako je nemoc nebo stáří nejsou schopni sami zabezpečit, a proto by měl všem poskytovat pomoc formou sociálních dávek a vytvořit tak řádný sociální systém. Tyto myšlenky vedly ke vzniku první soustavy sociálního pojištění na světě, o kterou se v 19. století zasloužil německý kancléř Otto von Bismarck.

¹ Senior revue: Důchodové a nemocenské pojištění od Marie Terezie k dnešku [online]. [cit. 2019-07-31]. Dostupné z: <http://www.seniorrevue.cz/duchodove-nemocenske-pojisteni-od-marie-terezie-k-dnesku/>.

Historie českého systému důchodového pojištění sahá až do období první republiky. Základním milníkem bylo přijetí zákona č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, stáří a invalidity, kde se k nemocenskému pojištění přidaly další formy důchodů.

V soukromém sektoru v minulosti mnohokrát docházelo k selhávání trhu zásluhou neefektivní alokace zdrojů financování ekonomiky, proto jsou státní zásahy a vznik veřejného sektoru takto opakovaně zdůvodňovány. Téměř ve všech zemích světa je provozování sociálního systému rozděleno na veřejný a soukromý sektor, kde je v mezinárodním měřítku odlišný poměr vah mezi těmito sektory. *„Některé ekonomické statky nemohou být pro obyvatelstvo zajišťovány soukromým sektorem v požadované kvalitě a kvantitě, např. fungující veřejná správa.“*² V Evropě a jiných vyspělých zemích se častěji vyskytuje zabezpečení sociálního systému veřejným sektorem. Porovnáním dvou odlišných zemí Kanady a Izraele, kde byly zavedeny odlišné programy sociálního pojištění, se zjistilo, že se u nich objevují podobné cíle, které mají posílit fiskální a hospodářskou politiku.

Penzijní systém v České republice (dále jen „ČR“) je provozován státem, tudíž za výběr pojistného a výplatu důchodu je zodpovědná vláda. *„Všeobecně je role státu v sociální politice považována za nezastupitelnou a v jistém slova smyslu i za nejvýznamnější.“*³ V soukromém sektoru není prakticky možné sociálně zajistit všechny bez rozdílu mezi chudými a bohatými, proto dávky sociálního pojištění přerozděluje stát. Výplata dávky důchodového pojištění je vynutitelná státem. Sociální zabezpečení je hlavním nástrojem sociální politiky, která se snaží o naplnění daných cílů. *„Stát zasahuje do přerozdělovacích procesů, neboť má k dispozici rozhodující nástroje přerozdělování, například daně, sociální transfery a další, které schvaluje formou zákonů zákonodárny sbor - parlament.“*⁴ Každému pojištěnci bez rozdílu vznikne nárok na důchod po splnění předem stanovených podmínek.

² PEKOVÁ, J. *Veřejný sektor - řízení a financování*. 2012. str. 15.

³ KREBS, V. *Sociální politika*. 1997. str. 70.

⁴ PEKOVÁ, J. *Veřejný sektor - řízení a financování*. 2012. str. 17.

3. 2 Důchodový systém po roce 1989

Po sametové revoluci hlavní prioritou státu bylo organizační sjednocení systému. Vytvořila se tak nová soustava orgánů státní správy působící v oblasti sociálního zabezpečení, a to Česká správa sociálního zabezpečení, která byla založena dne 13. prosince 1991. Hlavní rysy současného důchodového systému začaly mít dnešní podobu na konci 20. století po pádu komunistického režimu. „*Sociální reformu je třeba chápat nikoli jako jednorázový akt, ale jako reformu kontinuální.*“⁵ Úkolem reformy bylo krok za krokem přeměnit minulý režim na nový. Prvním krokem k obnovení systému bylo zrušení tzv. osobního důchodu, který s sebou nesl typické prvky socialismu. „*Po celé období tzv. státního socialismu byly z důchodového zabezpečení mimo okruh zákonných podmínek přiznávány důchody členům KSČ, zaměstnancům aparátu KSČ a v jeho poslední období i zasloužilým příslušníkům Lidových milicí a některým osobám, které se významně zasloužily o budování socialismu.*“⁶ V roce 1992 byly zrušeny pracovní kategorie podporované bývalým režimem, které se dělily na tři skupiny: I. kategorie zaměstnaní v dolech a výkonní letci, II. kategorie zaměstnaní ve zvlášť těžkých pracovních podmínkách a III. kategorie ostatní. Pro první dvě kategorie plynuly výhody, které se týkaly např. výše důchodu nebo souběhu důchodu a právní činnosti. Tyto preference však zůstaly zachovány až do roku 2016.

Nezbytnou podmínkou systému bylo zachování stálé ekonomické situace a nepoškozování důchodců, kteří jsou v důchodu delší dobu, a tak se na základě růstu mezd a inflace od roku 1990 zavedly pravidelné valorizace neboli zvyšování důchodů. V devadesátých letech 20. století se důchody zkoncipovaly na dvousložkové výměry, které mají nyní obsahovat základní složku pro všechny důchody pevně danou. Základní výměra má sloužit jako životní minimum, která se bude každý rok pomocí valorizace navyšovat podle růstu základních nákladů na život. Druhou složkou důchodových dávek se stala procentní výměra, která je spojená s počtem odpracovaných let a výší vyměřovacích základů získaných v rozhodném období, proto je pro každého jiná na základě zásluhovosti.

⁵ KREBS, V. *Sociální politika*. 1997. str. 95.

⁶ BOBEK, M. *Komunistické právo v Československu*. 2009. str. 710.

Od vzniku samostatné ČR se český důchodový systém postupně stával moderním. Zásadním momentem v modernizaci systému bylo přijetí zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. „*Tento zákon upravuje důchodové pojištění (dále jen "pojištění") pro případ stáří, invalidity a úmrtí živitele.*“⁷ Práva a povinnosti plynoucí z tohoto zákona jsou pro všechny stejná, neboť každému ekonomicky aktivnímu člověku plyne povinnost platit si pojistné na sociální zabezpečení s výjimkou tzv. náhradních dob, ze kterých následně vzniká nárok na výplatu důchodu. „*Náhradní doba pojištění je období, ve kterém se neodvádí žádné pojistné, přesto se tyto doby za určitých podmínek započítávají do potřebných let pojištění pro důchod.*“⁸ Lze konstatovat, že po pádu komunistického režimu si je každý za svoje pojištění zodpovědný sám, neboť se začala objevovat nezaměstnanost a neochota některých občanů se nechat zaměstnat.

Dalším zásadním bodem reformy důchodů byla změna způsobu započítávání příjmů. Do roku 1995 se důchody počítaly z příjmů za posledních deset let, a to znevýhodňovalo občany s vyššími výdělky. Po roce 1995 se začaly zohledňovat veškeré výdělky získané od roku 1886 až do roku předcházejícímu roku přiznání důchodu.

S účinností od 1. 1. 1996 byl zřízen speciální účet důchodového pojištění, který je nadále součástí státního rozpočtu, ale má za úkol jasně, zřetelně oddělit a definovat zůstatkovou částku, která vzniká odečtením příjmů z pojistného a výdajů na dávky důchodového pojištění. Tato přebytková hodnota může být uplatněna pouze se souhlasem Parlamentu a jen na důchodové dávky nebo být převedena zpět do státního rozpočtu na vyrovnání minulého záporného rozdílu, nesmí však být použita na investice státu. S účinností od 1. 3. 2008 se tento účet přeměnil na zvláštní účet rezerv pro financování chystané důchodové reformy. Důsledkem ekonomické krize s cílem snížení výdajů důchodového systému bylo zpřísnění započítávání náhradních dob, za které pojištěnec nemusí hradit pojistné, a přesto mu je tato doba započítávána – např. doba péče o dítě do 4 let věku nebo doba evidence na úřadu práce. V roce 2004 byla vytvořena tzv. Bezděková komise, kterou tvořili zástupci politických stran. Jejich úkolem bylo shodnout se na makroekonomických parametrech chystané důchodové reformy, které se týkaly

⁷ Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, §1 odstavec 1.

⁸ Česká správa sociálního zabezpečení. *Náhradní doba pojištění*. [online]. [cit. 2019-08-13]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz/web/cz/nahradni-doba-pojisteni>.

prodlužování důchodového věku, zpřísnování pravidel pro odchod do předčasného důchodu a dalších změn.

3.3 Zásadní změny v důchodovém systému za posledních 10 let

V posledních letech se napříč politikou hovoří o reformě důchodů jako o nezbytně důležitém bodu řízení státu. Úprava stávajícího systému musí pružně reagovat na data ze sociologického, ekonomického a demografického vývoje. S účinností od 1. 1. 2010 dochází k zásadním změnám v důchodovém systému, a to zejména k úpravě důchodového věku, potřebné doby pojištění a pojetí invalidity.

Pro nárok na obecný starobní důchod před rokem 2009 po splnění důchodového věku pojištěnci stačilo získat alespoň 25 odpracovaných let. *„Od roku 2010 však dochází k postupnému zvyšování potřebné doby pojištění, a to z 25 let až na 35 let; toto zvyšování je tempem jeden rok za každý kalendářní rok po roce 2009.“*⁹ Po roce 2018 potřebná doba pojištění činí již 35 „odpracovaných“ let se zápočtem náhradních dob. Pokud někdo tuto podmínku nesplní, postačí mu získat alespoň 30 let tzv. čisté doby pojištění, za kterou bylo skutečně odvedeno pojistné.

Odpovědí na stoupající procento starších lidí v populaci je zvyšování věkové hranice odchodu do důchodu, které bude pokračovat do dosažení 65 let pojištěncům narozeným po roce 1971 viz připojená tabulka důchodového věku. Důchodový věk pro odchod do důchodu v roce 2020 u mužů a bezdětných žen narozených v roce 1957 činí 63 let a 8 měsíců; u žen s jedním dítětem narozených v roce 1958 činí 62 let a 8 měsíců; u žen se dvěma nebo třemi dětmi narozených v roce 1959 činí 60 let a 2 měsíce a u žen s pěti a více dětmi narozených v roce 1961 činí 59 let a 2 měsíce. *„Podmínka výchovy dítěte pro nárok ženy na starobní důchod je splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti alespoň po dobu deseti roků. Pokud se však žena ujala výchovy dítěte po dosažení osmého roku jeho věku, je podmínka výchovy dítěte splněna, jestliže žena osobně pečuje nebo pečovala o dítě ve věku do dosažení zletilosti aspoň po dobu pěti roků; to však neplatí, pokud žena před dosažením zletilosti dítěte přestala o dítě pečovat.“*¹⁰ U mužů se počet vychovaných dětí nezohledňuje.

⁹ PŘÍB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 2012. str. 69.

¹⁰ Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, § 32 odstavec 4.

Po roce 2009 mezi druhy důchodových dávek již nepatří plný a částečný invalidní důchod, ale zavádí se dávka pouze jedna, a to invalidní důchod. V závislosti na zjištěné míře poklesu pracovní schopnosti se invalidní důchod rozlišuje na invalidní důchod pro invaliditu prvního, druhého a třetího stupně. „*Pojištěnec je invalidní, jestliže z důvodu DNZS nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %. Jestliže pracovní schopnost pojištěnce poklesla:*

- a) *nejméně o 35 %, avšak nejvíce o 49 %, jedná se o **invaliditu prvního stupně**;*
- b) *nejméně o 50 %, avšak nejvíce o 69 %, jedná se o **invaliditu druhého stupně**;*
- c) *nejméně o 70 %, jedná se o **invaliditu třetího stupně**.“¹¹*

Výše jednotlivých stupňů invalidního důchodu se od sebe liší ve velikosti procentní výměry, která činí u prvního stupně 0,5 %, u druhého stupně 0,75 % nebo u třetího stupně 1,5 % výpočtového základu za každý odpracovaný rok.

V roce 2011 byla stanovena pravidla pro určení výše redukčních hranic, které slouží ke snížení osobního vyměřovacího základu a vyrovnání nerovností v příjmech. „*Osobní vyměřovací základ, z něhož se určuje výpočtový základ, se stanoví jako měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období.*“¹² Průměrný měsíční hrubý výdělek se za celou životní kariéru od určité částky redukuje následujícím způsobem:

- 1) do I. redukční hranice se vyměřovací základ započítává celými 100 %,
- 2) mezi I. a II. hranicí se částka hodnotí 26 %,
- 3) nad II. hranicí se výdělek nehodnotí vůbec.

Výše redukčních hranic, která ovlivní pouze procentní výměru důchodu, se každý rok mění v závislosti na výši průměrné mzdy. I. redukční hranice v roce 2020 byla podle ČSSZ stanovena na 15 328 Kč a II. redukční hranice na 139 340 Kč.

¹¹ ARNOLDOVÁ, A. *Sociální zabezpečení I.* 2012. str. 116.

¹² PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik.* 2012. str. 45.

3.3.1 Pilíře v českém důchodovém systému

Dnes se v českém důchodovém systému nachází pouze dva pilíře, první a třetí. V letech 2013 až 2015 byl mezi ně připojen ještě pilíř druhý. Jedná se o následující tři pilíře:

- 1) důchodové pojištění (I. pilíř),
- 2) důchodové spoření (II. pilíř),
- 3) doplňkové penzijní připojištění (III. pilíř).

Důchodový systém v českých zemích byl po desetiletích postaven pouze na prvním pilíři o důchodovém pojištění. První pilíř je nedobrovolně průběžně financovaný systém, kterého je každý pojištěnec automaticky účastníkem. *„Ekonomicky aktivní lidé do něj ze zákona povinně přispívají a z těchto příspěvků se okamžitě vyplácejí důchody těm, kteří na ně mají ze zákona nárok.“*¹³ Tento průběžný současný systém je vlivem demografického vývoje populace, prodlužování střední délky života a ubývání pojištěnců v aktivním věku hrozbou pro budoucí generace, neboť je trvale neudržitelný.

Druhý pilíř byl zaveden v souvislosti s doporučením Světové banky od 1. 1. 2013. Týkal se dobrovolného spoření, kdy se část pojistného na důchodové pojištění vyčlenilo z prvního pilíře. *„Pojištěnci si zvolili penzijní společnost, které poukazovali 3 % z příspěvků na sociální pojištění do prvního pilíře. Kromě toho ji poukazovali ještě 2 % ze své hrubé mzdy.“*¹⁴ Tento pilíř byl po třech letech zrušen, neboť politici zjistili, že vyčleněné prostředky chybí ve státním rozpočtu, a to zvyšuje státní dluh. Příspěvky se pojištěncům na žádost vrátily.

V roce 1994 se zavedl inovativní institut penzijního připojištění se státním příspěvkem a s možností snížení daňového základu o zaplacené částky. Třetí pilíř je plně dobrovolný systém spoření vlastních úspor pro budoucí období stáří u libovolně zvolené bankovní instituce. Toto důchodové připojištění slouží k odchodu do tzv. předdůchodu, který lze uplatit až 5 let před řádným důchodovým věkem klienta. *„Po dobu výplaty předdůchodu navíc stát za klienta platí zdravotní pojištění, pokud již není zaměstnán.“*¹⁵ Výhodou

¹³ POTŮČEK, M. České důchody. Praha. 2018. str. 106.

¹⁴ POTŮČEK, M. České důchody. Praha. 2018. str. 111.

¹⁵ Penzijní společnost České pojišťovny. *Předdůchody* [online]. [cit. 2019-08-26]. Dostupné z: <https://www.pfcpcz/vse-o-penzich/predduchody>.

dřívějšího odchodu do důchodu tohoto typu je následné uplatnění žádosti o starobní důchod bez trvalé srážky za předčasnost.

3.3.2 Komise pro spravedlivé důchody

Pod záštitou současné ministryně práce a sociálních věcí byla ustanovena dočasná Komise pro spravedlivé důchody (dále jen „Komise“) na období do konce volebního období. Cílem této Komise je zabezpečit udržitelný důchodový systém, důstojné a rovnocenné důchody. Komise zatím připravila tři varianty reformy, a to spravedlivou, technickou a úspornou. Podrobněji se Komise bude zabývat rozdíly mezi důchody žen a mužů, nastavením nultého důchodového pilíře, dřívějším odchodu do důchodu u náročných profesí a podmínkami pozůstalostních důchodů. Ministryně práce a sociálních věcí Jana Maláčová plánuje důchodovou reformu připravit do konce června 2020, ale odborníci to zpochybňují a říkají, že současná vláda změnu důchodového systému nestihne. Zmiňovaná reforma dále navrhuje, aby se státní důchodový pilíř rozdělil na dvě části – základní nultý pilíř a zásluhový první pilíř. Základní část by byla založená na solidaritě pro každého ve stejné výši až 10 500 Kč, resp. 30 % průměrné mzdy. Zásluhová složka by se počítala podle výše příjmů. Tato varianta si podle výpočtů odborníků vyžádá ze státního rozpočtu stamiliardy korun navíc.

3. 4 Důchodové pojištění

Penzijní pojištění je primárním pilířem důchodového systému v ČR, které se řídí zákonem č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. *„Jelikož je účast na tomto pojištění zpravidla povinná podle podmínek jednoznačně stanovených zákonem, nikdo obvykle nepřemýšlí o jeho výhodách a nevýhodách.“*¹⁶ Mezi základní principy důchodového pojištění patří:

- 1) povinná účast,
- 2) průběžné financování,
- 3) sociální solidarita,
- 4) ekvivalence,
- 5) dávkově definovaný systém,
- 6) náhrada příjmů.

¹⁶ RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*. 2013. str. 11.

Všechny osoby vykonávající výdělečnou činnost se po splnění zákonem stanovených podmínek musí povinně účastnit důchodového pojištění a nemohou se rozhodnout z něj vystoupit. Mezi tyto poplatníky sociálního pojištění se řadí zaměstnanci, zaměstnavatelé, osoby samostatně výdělečně činné, osoby účastny dobrovolného důchodového pojištění a zahraniční zaměstnanci.

Průběžné financování je odvozeno z anglické zkratky PAYG (pay-as-you-go), jejíž podstata je založená na okamžitém přerozdělení získaných peněz bez tvorby fondu. Z toho vyplývá, že veškeré vybrané příspěvky na pojistném vzápětí proudí zpět do systému v podobě důchodových dávek. „*Průběžné financování je proto velmi citlivé na demografický vývoj a vývoj produktivních schopností aktivní populace.*“¹⁷ I přes veškerá úskalí se tento způsob financování stal nejrozšířenějším, jelikož jeho výhodou je flexibilní reakce na současnou ekonomickou situaci.

S průběžným financováním souvisí sociální solidarita, kde osoby s vyššími výděly obdrží nižší důchody, než běžně odpovídá jejich zaplacenému pojistnému. „*Základem tohoto myšlenkového konceptu je poznání o nutnosti harmonické spolupráce mezi lidmi.*“¹⁸ To se v rámci výpočtu důchodu provádí pomocí tzv. redukčních hranic, které se každý rok v závislosti na inflaci a průměrnou mzdou mění. Prostřednictvím těchto hranic se redukuje vyměrovací základ, jenž slouží k vyrovnání rozdílů v příjmech, a tím i spravedlivějšímu přerozdělení peněz chudším a potřebnějším. Podle Ikhyuna se sociální stát v rámci solidarity snaží o vyrovnání nerovností v příjmech a přechod na soukromé důchody by vedl spíše ke zvýšení těchto nerovností.

V poslední době se v evropských důchodových systémech opouští od principu solidarity a přechází se postupně k principu ekvivalence. Ekvivalencí se rozumí osobní zodpovědnost za sebe sama ohledně výše vlastního důchodu, jelikož si ji do určité míry může každý ovlivnit sám. „*Výše důchodu do určité míry závisí na příjmech důchodce, z nichž během své aktivní kariéry odvedl pojistné.*“¹⁹ Jelikož výpočet důchodů je závislý na vložených

¹⁷ Způsoby financování penzijního systému. *Finance* [online]. 2019 [cit. 2019-08-11]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/duchody-a-davky/vse-o-duchodech/duchodove-systemy/zpusoby-financovani-penzijniho-systemu/>.

¹⁸ KREBS, V. *Sociální politika*. 1997. str. 32.

¹⁹ RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*. 2013. str. 11.

příspěvcích pojištěnců a na počtu odpracovaných let, má výše důchodu vliv na sumě získaných výdělků. Princip ekvivalence je někdy opakem principu solidarity, proto je velmi těžké až nemožné tyto dva principy optimálně zkombinovat dohromady. Ovšem pojistné na sociální zabezpečení je samo o sobě neekvivalentní, neboť dotyčný neví, kam přesně budou jeho peníze přerozděleny.

V dávkově definovaném systému se již od okamžiku první účasti na pojištění systém zavazuje splnit výplatu příslušné dávky za předpokladu splnění předem stanovených podmínek. „*Dávkově definovaný penzijní systém (defined benefit) předem definuje určitým způsobem výši dávek, které účastníci mají pobírat, a odtud se pak stanoví potřebná výše finančních nákladů, tedy i výše vyžadovaných příspěvků.*“²⁰ V tomto systému je zákonem určený výpočet důchodu pomocí dvousložkového systému, který je vynutitelný státem.

Důchodové dávky by měly nahradit ztrátu příjmu v nepříznivých životních situacích jako je invalidita, stáří a úmrtí živitele rodiny. Pro jednotlivé druhy důchodu se dané podmínky liší.

3.4.1 Druhy důchodů a jejich podmínky pro nárok

Nárok na výplatu důchodu vznikne po splnění zákonem stanovených podmínek. Hlavní podmínkou je splnění požadované doby pojištění, která je odlišná pro určité druhy důchodů. Dalšími předpoklady jsou dosažení důchodového věku, pokles pracovní schopnosti nebo úmrtí živitele rodiny. Vzhledem k tomu, že odchod do penze není povinností a žádný důchod se nevyplácí automaticky, tak v případě neuplatnění žádosti o důchod dávka důchodového pojištění po 5 letech prekluzí zaniká a propadá státu. Důchody se dělí na čtyři základní typy:

- 1) starobní,
- 2) invalidní,
- 3) vdovský a vdovecký,
- 4) sirotčí.

²⁰ Příspěvkové a dávkově definované důchodové systémy. *Finance* [online]. 2019 [cit. 2019-08-11]. Dostupné z WWW: <https://www.finance.cz/duchody-a-davky/vse-o-duchodech/duchodove-systemy/prispevkove-a-davkove-definovane-duchodove-systemy/>.

Pojištěnec musí pro nárok na starobní důchod splnit dvě základní podmínky, které se týkají získání minimální doby pojištění a dosažení důchodového věku. Důchodový věk se u osob narozených mezi lety 1936 až 1971 postupně zvyšuje viz příloha č. 1. *„U pojištěnců narozených po roce 1971 důchodový věk činí 65 let.“*²¹ Nastavení horního limitu důchodového věku na úrovni 65 let není navázáno na střední délku života, proto bude vláda počínaje rokem 2019 každých 5 let uvedený limit přezkoumávat. Druhou podmínkou výplaty starobního důchodu je získání potřebné doby pojištění, která po roce 2018 činí 35 let včetně náhradních dob nebo 30 let „čisté“ doby pojištění, tj. období, za které bylo skutečně zapláceno pojistné. Získání minimální doby pojištění je shodné i pro předčasný starobní důchod, o který si pojištěnec může žádat určitý počet let před dosažením důchodového, a to nejdříve o *„a) 3 roky, pokud jeho důchodový věk je nižší než 63 let, b) 5 roků, pokud jeho důchodový věk činí alespoň 63 let a dosáhl věku alespoň 60 let.“*²² V této souvislosti je potřeba zdůraznit, že za dřívější odchod do důchodu se výše dávky trvale krátí a vylučuje se možnost odchodu do řádného důchodu. Pokud někdo nesplní minimální potřebnou dobu pojištění a odpracuje alespoň 20 let, může do starobního důchodu odejít o 5 let déle, než činí důchodový věk muže stejného data narození. Tento typ důchodu se nazývá poměrný starobní důchod.

Nárok na invalidní důchod se řídí poklesem pracovní schopnosti, kterou se rozumí snížená schopnost vykonávat výdělečnou činnost následkem duševních, smyslových a tělesných omezení s přihlédnutím k dosaženému vzdělání a předešlým pracovním zkušenostem. *„Pojištěnec má nárok na invalidní důchod, jestliže nedosáhl věku šedesáti pěti let a stal se a) invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, pokud nesplnil ke dni vzniku invalidity podmínky nároku na starobní důchod podle § 29, popřípadě, byl-li přiznán starobní důchod podle § 31, pokud nedosáhl důchodového věku, nebo b) invalidním následkem pracovního úrazu.“*²³ Potřebná doba pojištění pro nárok na výplatu invalidního důchodu, která se hodnotí v rámci rozhodného období obvykle v době před vznikem invalidity, se liší v závislosti s dosaženým věkem. V období mezi 20 a 28 rokem se počet potřebné doby pojištění postupně zvyšuje vždy po 2 letech až na minimálních 5 let, které se vždy

²¹ Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, § 32, odstavec 3.

²² Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, § 31, odstavec 1.

²³ Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, § 38.

v horizontu posledních 10 let před vznikem nároku na invalidní důchod musí odpracovat tzv. „pět z deseti“. Po dosažení 38 let v případě nesplnění první podmínky, se počet odpracovaných let zvyšuje na horizont získat alespoň 10 let za posledních 20 let tzv. „deset z dvaceti“. Pokud je žadatel o invalidní důchod označen posudkovým lékařem jako invalidní v určitém stupni a získá potřebnou dobu pojištění pro nárok na výplatu, jeho důchod se spočítá z celkové doby pojištění. *„Výše invalidního důchodu závisí na stupni invalidity a na získané době pojištění s tím, že jako doba pojištění se započítává i dopočtená doba, tj. doba ode dne vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení důchodového věku.“*²⁴

Vdova či vdovec má nárok na pozůstalostní důchod po svém manželovi či své manželce, jestli zemřelá dotčená osoba pobírala nebo splnila podmínky pro nárok na starobní nebo invalidní důchod či zemřela následkem pracovního úrazu. V souvislosti s vdovským a vdoveckým důchodem je nutno zmínit, že se vyplácí pouze 1 rok od smrti manžela nebo manželky. *„Nárok na vdovský důchod zaniká uzavřením nového manželství.“*²⁵ Po uplynutí 1 roku nebo do 2 let od zastavení výplaty důchodu má vdova nebo vdovec nárok na pozůstalostní důchod, pokud jsou splněny následující podmínky:

- 1) pečuje o nezaopatřené dítě,
- 2) pečuje o dítě, které je závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II-IV,
- 3) pečuje o rodiče nebo rodiče zemřelého, který žije ve společné domácnosti a zároveň je závislý na pomoci jiné osoby ve stupni II-IV,
- 4) sám je invalidní ve třetím stupni anebo
- 5) dosáhl věku alespoň o čtyři roky nižšího, než činí důchodový věk muže stejného data narození.

Výpočet vdovského a vdoveckého důchodu je tvořen z doby pojištění zemřelého a činí 50 % z jeho procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu třetího stupně, na kterou by měl nárok v době smrti.

²⁴ VYBÍHAL, V. *Mzdové účetnictví 2019: praktický průvodce. 2019.* str. 242.

²⁵ Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění.

Nárok na sirotčí důchod má nezaopatřené dítě do věku 26 let, jestliže se soustavně připravuje na budoucí povolání a zemře-li mu rodič nebo osoba, která ho převzala do péče nahrazující péči rodičů. Výpočet sirotčího důchodu je tvořen z doby pojištění zemřelého a činí 40 % z jeho procentní výměry starobního nebo invalidního důchodu třetího stupně, na kterou by měl nárok v době smrti.

V souvislosti s nároky na důchody je důležité zmínit dobu pojištění získanou v zahraničí, kde pro každý stát platí různá specifika. Na základě mezinárodních bilaterálních smluv a koordinačních nařízení se doba pojištění jednotlivých států se pro nárok na důchod může sčítat. Jednotlivé případy je nutné individuálně posoudit.

3.4.2 Předčasný starobní důchod nebo předdůchod

Mnoho lidí si pojem předčasný důchod plete s výrazem předdůchod. *„Přestože názvy jsou podobné, předčasné starobní důchody a předdůchody nejsou totéž. Předčasný důchod je důchodovou dávkou poskytovanou státem a nárok na něj vzniká za splnění podmínek zákona o důchodovém pojištění. Předdůchod je produktem doplňkového penzijního spoření (dříve penzijního připojištění), který poskytuje možnost předčasného čerpání vlastních naspořených prostředků až 5 let před dosažením důchodového věku.“*²⁶ Smyslem těchto dřívějších odchodů do důchodu je zajistit hmotné zabezpečení těm, kteří krátce před dosažením důchodového věku ztratili zaměstnání a je pro ně obtížné získat nové zaměstnání. Předčasný starobní důchod vyplácí ČSSZ a je trvale krácen podle délky dřívějšího odchodu do důchodu. Předdůchod spravuje penzijní společnost a hlavním rozdílem a výhodou je, že následný řádný státní starobní důchod není za předčasnost žádným způsobem krácen.

3.4.3 Valorizace důchodů

Na základě inflace lze konstatovat, že za stejnou sumu peněz je možné dnes koupit menší spotřebitelský koš než před pár lety. Pro většinu českých důchodců je starobní důchod jediným zdrojem příjmů po dobu přibližně jedné čtvrtiny jejich života, a proto se musí ztráta kupní síly kompenzovat pomocí valorizace. Odborný pojem indexace, lidově

²⁶ Předčasný starobní důchod v otázkách a odpovědích. ČSSZ [online]. [cit. 2019-03]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2014/2014-06-05-predcasny-starobni-duchod-v-otazkach-a-odpovedich.htm>.

valorizace obsahuje způsob vyrovnání negativního vlivu inflace na hodnotové ukazatele jako je dávka důchodového pojištění. „Vyplácené důchody se zvyšují v závislosti na růstu indexu spotřebitelských cen (dále jen „růst cen“) a na růstu mezd.“²⁷

Indexace se provádí nepravidelně na základě rozhodnutí vlády zejména k prvnímu lednu následujícího roku. Postoj vlád ke zvýšení důchodů bývá obezřetný. Na jedné straně důchodci tvoří významnou voličskou skupinu, kterou se politici snaží udržet jejich preference. Na druhé straně výdaje na důchody tvoří největší část veřejných rozpočtů, které jsou financovány z daní poplatníků další podstatné skupiny voličů. Za poslední dva roky vláda vyhověla důchodcům, tak se důchody v průměru navýšily o devět set korun, a je oproti předcházejícím rokům značný skok viz následující tabulka vývoje valorizace důchodů.

Tabulka 1: Vývoj valorizace důchodů

Rok valorizace důchodů	Základní výměra	Procentní výměra
2020	o 220 Kč (na 3 490 Kč)	o 5,2 % a 151 Kč
2019	o 570 Kč (na 3 270 Kč)	o 3,4 %
2018	o 150 Kč (na 2 700 Kč)	o 3,5 %
2017	o 110 Kč (na 2 550 Kč)	o 2,2 %
2016	o 40 Kč (na 2 440 Kč)	bez změny
2015	o 60 Kč (na 2 400 Kč)	o 1,6 %
2014	o 10 Kč (na 2 340 Kč)	o 0,4 %
2013	o 60 Kč (na 2 330 Kč)	o 0,9 %
2012	o 40 Kč (na 2 270 Kč)	o 1,6 %
2011	o 60 Kč (na 2 230 Kč)	o 3,9 %
2010	bez změny	bez změny
2009	bez změny	o 4,4 %

Zdroj: ČSSZ

Zpracování: vlastní

²⁷ Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, §67 odstavec 1.

Dávky důchodového pojištění obsahují dvě různorodé složky, a to procentní a základní výměru, kde jejich součet vytváří celkový výměr důchodu. Základní výměrou se rozumí stejné množství peněz vyplácené v důchodech starobních, invalidních i pozůstalostních, která se může se ohledem na valorizaci každý rok změnit. *„Základní výměry vyplácených důchodů se zvyšují tak, aby výše základní výměry důchodu činila 10 % průměrné mzdy.“*²⁸ Výjimka vzniká pouze při souběhu výplat dvou důchodu, např. starobního a vdovského, kde vdova obdrží základní výměru pouze jednou. Druhá část důchodu se nazývá procentní výměra, která značně ovlivňuje výši důchodu. Vypočítává se z výpočtového základu, který se násobí procentní sazbou odpovídající získané době pojištění, tj. 1,5 % krát počet odpracovaných let. *„Procentní výměry vyplácených důchodů se při zvýšení důchodů v pravidelném termínu zvýší o tolik procent, aby u průměrného starobního důchodu úhrn částky zvýšení základní výměry důchodu a částky zvýšení procentní výměry důchodu odpovídal zvýšení průměrného starobního důchodu stanoveného ve výši součtu růstu cen podle odstavce 6 a jedné poloviny růstu reálné mzdy.“*²⁹

Důchody se mohou také valorizovat podle speciálních pravidel uvedených v zákoně. Například od ledna 2019 bylo schváleno zvýšení důchodu od dosažení určitého věku, tzn. že *„procentní výměra vypláceného důchodu se zvyšuje o a) 1000 Kč měsíčně od splátky důchodu splatné v kalendářním měsíci, v němž poživatel důchodu dosáhl věku 85 let, b) 2000 Kč měsíčně ode dne, v němž poživatel důchodu dosáhl věku 100 let.“*³⁰

3.4.4 Dobrovolné důchodové pojištění

Součástí českého důchodového systému se od 1. 1. 1996 stalo dobrovolné důchodové pojištění, kterého se za určitých podmínek mohou účastnit osoby starší 18 let. Tento typ pojištění slouží především osobám, které nevykonávají výdělečnou činnost zakládající povinnou účast na důchodovém pojištění a nejsou účastníky důchodového pojištění z titulu náhradní doby typu péče o dítě do 4 let věku, péče o závislou osobu, pobírání invalidního důchodu ve třetím stupni a další. *„Zákon stanoví povinnost platit pojistné na dobrovolné*

²⁸ Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, §67 odstavce 7.

²⁹ Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, §67a odstavce 8.

³⁰ Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, §67a odstavce 1.

*důchodové pojištění, nestanoví však žádné postihy v situaci, kdy občan neplatí.*³¹
Za nezaplacené měsíce je sankce formou nehodnocení daných měsíců v době pojištění.

V posledních letech se Česká správa sociálního zabezpečení velmi často setkává s klienty, kteří nesplní potřebnou dobu pojištění pro nárok na důchod, a tak mají možnost doplatit si sociální pojištění formou dobrovolného důchodového pojištění. Podat přihlášku k účasti na dobrovolném důchodovém pojištění je možné z následujících důvodů uvedených v zákoně o důchodovém pojištění podle § 6 odst. 1:

*„a) vedení v evidenci krajské pobočky Úřadu práce jako uchazeče o zaměstnání (...),
b) soustavné přípravy na budoucí povolání (...),
c) výdělečné činnosti v cizině po 31. prosinci 1995 (...),
d) výkonu dlouhodobé dobrovolnické služby (...),
e) činnosti v České republice ve prospěch zahraničního zaměstnavatele (...),
f) výkonu funkce poslance Evropského parlamentu, zvoleného na území České republiky,
g) pobytu v cizině, pokud následovaly do místa vyslání k výkonu práce v zahraničí nebo k výkonu služby v zahraničí svého manžela nebo registrovaného partnera, který je státním zaměstnancem podle zákona o státní službě nebo jiným zaměstnancem organizační složky státu, a nemají příjem ze závislé činnosti nebo nejsou osobami samostatně výdělečně činnými (...).*³²

Podle §6 odst. 2 je možné podat přihlášku k účasti na dobrovolném důchodovém pojištění bez udání důvodu v maximálním rozsahu 15 let. Podmínkou přihlášky tohoto typu je získat přede dnem podání přihlášky alespoň 1 rok zaplacené doby pojištění a podat přihlášku nejdéle v rozmezí 1 roku zpětně. Tento typ pojištění je běžně využíván k průběžnému získávání doby pojištění u občanů, kteří nevykonávají výdělečnou činnost a nejsou účastníky pojištění z titulu náhradní doby.

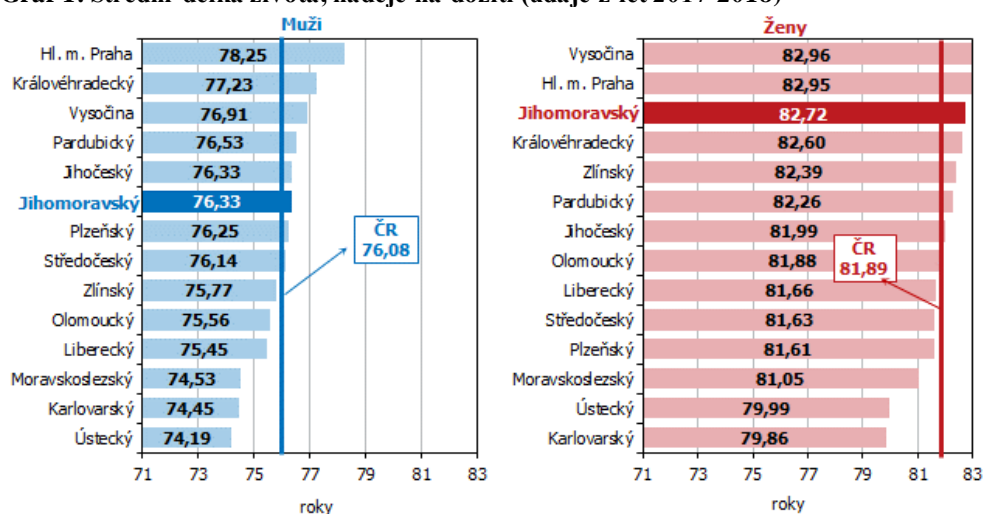
³¹ ARNOLDOVÁ, A. *Sociální zabezpečení I.* 2012. str. 101.

³² Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, §6 odstavce 1.

3.5 Demografické trendy

Stárnutí populace je charakteristickým znakem demografického vývoje nejen ČR. Evolucí zdravotnictví a zkvalitňováním sociální péče se prodlužuje střední délka života neboli naděje na dožití, která podle ČSÚ průměrně činí u mužů 76 let a u žen 82 let. Z následujícího obrázku vyplývá, že prodlužováním střední délky života budou pojištěnci delší část života pobírat důchody než dříve.

Graf 1: Střední délka života, naděje na dožití (údaje z let 2017-2018)

Zdroj: ČSÚ

Na základě těchto demografických ukazatelů lze stanovit demografickou prognózu a projekci. „Demografická projekce je definována jako souhrn výpočtů, kterými odhadujeme další vývoj populace. Projekce jsou určitým modelem ukazujícím například, jak by probíhal budoucí populační vývoj za předpokladu daných úrovní plodnosti, úmrtnosti a migrace nebo naopak při uvažování různých kombinací jejich změn.“³³ Tyto prognózy se mohou považovat za varovné signály nejen pro budoucí důchodový systém. Poslední projekci vydal Český statistický úřad až na období do roku 2050. Mezi základní výstupy této projekce se řadí další stárnutí populace, počet nově narozených dětí bude stále klesat a nikdy nepřekoná vyšší mortality, celková populace klesne pod 10 milionů obyvatel a průměrný věk obyvatel bude 50+. Významný vliv na počet obyvatel ČR bude mít vyšší přísun migrantů. „Migrace je nejobtížněji prognózovatelnou složkou populačního vývoje. Vzhledem k jejím silným vnějším podmíněnostem,

³³ Prognózy a projekce. Přístupné na: http://www.demografie.info/?cz_prognozy [cit.2019/3].

*kterými jsou zejména legislativní opatření upravující vstup a pobyt cizinců na našem území a situace v potenciálních zdrojových zemích, je budoucí úroveň mezinárodní migrace jen velmi těžko předvídatelná. Přesto se lze z dosavadního vývoje migrace a členství ČR v Evropské unii domnívat, že Česká republika zůstane imigrační zemí, tedy že se bude do ČR více lidí přistěhovávat než vystěhovávat.*³⁴

Populační skladba obyvatel v ČR je výrazně ovlivněna obdobími změn porodnosti. Během 2. světové války v ČR počet narozených dětí podstatně klesl, po válce se porodnost opět významně zvýšila. Další silná generace jsou děti narozené poválečným dětem tzv. Husákovy děti narozené v 70. letech minulého století. V současné době je tato generace ekonomicky aktivní a přináší do státního rozpočtu značný příjem. Jednou z hrozeb důchodového systému je právě odchod do důchodu této generace, neboť formou průběžného financování důchodů nebude možné tyto pojištěnce dostatečně zabezpečit. Další hrozbou plynoucí z problematiky demografických trendů je nízká úhrnná plodnost, tedy průměrný počet dětí porozených jednou ženou, který podle ČSÚ k 31. 12. 2018 v ČR činil 1,71 porozeného dítěte na jednu ženu.

³⁴ Projekce obyvatelstva České republiky. Český statistický úřad [online]. [cit. 2019-03]. str. 11. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20538390/4025rra.pdf/9142790b-9517-463c-860b8fc78897f30d?version=1.0>.

4 Analytická část

Cílem analytické části je pomocí analýzy na základě statistických údajů zveřejněných Českou správou sociálního zabezpečení (dále jen „ČSSZ“), Ministerstvem práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“), Českým statistickým úřadem (dále jen „ČSÚ“) a Statistickým úřadem Evropské unie (dále jen „Eurostat“) popsat faktory působící na český důchodový systém, zaměřit se na doplňkové penzijní spoření a penzijní připojištění, porovnat český důchodový systém s vybranými státy EU a potvrdit nutnost důchodové reformy podle níže stanovených hypotéz.

Jednotlivé hypotézy jsou následující:

- 1) Vlivem demografického vývoje bude přibývat počet lidí v důchodovém věku.
- 2) Odpovědnost za finanční zabezpečení obyvatelstva ve stáří nelze ponechat pouze na státním pilíři důchodového systému.
- 3) Cenová hladina spotřebního koše zvolených statků je ve srovnání s disponibilními příjmy starobních důchodců v ČR nákladnější než ve vybraných státech EU.
- 4) Český důchodový systém je v současné době trvale neudržitelný.

4.1 Faktory ovlivňující důchodový systém

Na základě SWOT analýzy lze charakterizovat faktory, které působí na důchodový systém, popsat tak vnitřní silné a slabé stránky českého penzijního systému, jeho příležitosti a hrozby z vnějšího prostředí.

4.1.1 Silné stránky

Mezi silné stránky důchodového systému pro poživatele důchodu patří rovnost, jednotnost a jeho garance státem. Na důchod získá nárok po splnění zákonem určených podmínek každý bez rozdílu pohlaví a národnosti, proto se v současné době zákonný důchod jeví jako spolehlivý příjem v nepříznivých stavech jako je invalidita, stáří nebo úmrtí živitele rodiny. Z toho vyplývá, že řádně pracující člověk, který pravidelně odvádí pojistné do státního rozpočtu, obdrží sociální dávku důchodového nebo nemocenského pojištění. K silné stránce státu se řadí pravidelný až třetinový příjem do státního rozpočtu formou povinných odvodů na sociální zabezpečení od všech zaměstnanců i zaměstnavatelů.

4.1.2 Demografické trendy formou slabé stránky

ČR i ostatní státy řeší optimální nastavení důchodového systému právě z důvodu demografického vývoje populace, který vytváří slabou stránku systému. Proces demografické reprodukce obyvatelstva sice není ekonomickým faktorem, ovšem na rozvoj starobních důchodů má značný vliv. Cílem této kapitoly je ověření hypotézy vlivu demografického vývoje na zvyšujícím se počtu lidí v důchodovém věku.

V tabulce č. 2 je znázorněno, jaký je budoucí výhled na demografický vývoj obyvatelstva v ČR mezi lety 2020 a 2050. Z této tabulky vyplývá, že se s postupem času snižuje počet narozených dětí, ubývá podíl ekonomicky aktivních obyvatel a přibývá lidí ve věku nad 65 let, proto dochází a bude docházet k tzv. jevu stárnutí populace. Tuto skutečnost ovlivňuje i to, že se zvyšuje průměrná délka života. Zhruba za 15 let začnou postupně odcházet do důchodu silné populační ročníky sedmdesátých let minulého století, kdy na jednoho důchodce bude v průměru méně výdělečně činných než dosud. Za každý rok přibude více jak 30 tisíc seniorů a po roce 2050 by se podíl seniorů měl ustálit na necelé třetině populace. Z toho lze stanovit prognózu, že současný důchodový systém nebude trvale udržitelný a jediným racionálním řešením bude zvyšování důchodového věku. Vláda by proto měla každých 5 let přezkoumávat důchodový věk v návaznosti na zvyšující se střední délku života.

Tabulka 2: Projekce obyvatelstva podle věkových skupin v letech 2020-2050

Věková skupina	v roce 2020	v roce 2030	v roce 2040	v roce 2050
0-14 let	1 709 tis.	1 607 tis.	1 494 tis.	1 590 tis.
15-64 let	6 831 tis.	6 773 tis.	6 549 tis.	6 069 tis.
65+ let	2 040 tis.	2 403 tis.	2 698 tis.	3 075 tis.

Zdroj: ČSÚ Zpracování: vlastní

Podle ČSÚ budou Češi v tomto století stále stárnout a vymírat, ale počet obyvatel v ČR neklesne z důvodu přílivu imigrantů ze zahraničí. Tito zahraniční obyvatelé mohou

po splnění předem daných zákonných podmínek také požádat o dílčí nebo sólo důchod z ČR. Z toho plyne, že příliv pracovní síly přinese další nárokovatele na dávku důchodového pojištění. Z výše uvedených statistických údajů v tabulce č. 2 vyplývá, že v současné době jsou na jednoho důchodce zhruba tři pracující, kdežto v roce 2050 by měli být pouze dva. Vzhledem k tomu, že mezi seniory jsou pracující důchodci, Evropská komise uvádí, že v současné době jsou dokonce čtyři pracující na jednoho důchodce. Následující tabulka č. 3 říká, že v roce 2018 ČSSZ vyplácela 3, 5 mil. důchodů. Z toho lze konstatovat, že v průměru každý třetí člověk pobírá dávku důchodového pojištění, a proto by výše důchodů měly do budoucna spíše klesat nebo zůstat konstantní.

Tabulka 3: Počet vyplácených důchodů v roce 2018

Důchody	Muži	Ženy	Celkem
Starobní	947 979	1 462 101	2 410 080
Invalidní	211 684	209 803	421 487
Vdovské a vdovecké	98 612	537 856	636 468
Sirotčí	18 608	19 359	37 967
Celkem	1 276 883	2 229 119	3 506 002

Zdroj: ČSSZ

Zpracování: vlastní

4.1.3 Hrozby aneb valorizace důchodu

Mezi hrozby důchodového systému patří valorizace a zvyšování počtu invalidních důchodů. Následující tabulka č. 5 zobrazuje výši valorizace od ledna 2020 na 5 různých důchodech a zároveň poukazuje na vyšší nároky na výdaje ze státního rozpočtu.

Tabulka 4: přehled valorizace důchodů od ledna 2020

Důchod 2019 (Kč/měsíc)	Základní výměra	Procentní výměra	Důchod 2020 (Kč/měsíc)	Zvýšení v %
8 000	+ 220	+ 397	8 617	7,71 %
10 000	+ 220	+ 501	10 721	7,21 %
12 000	+ 220	+ 605	12 825	6,87 %
13 000	+ 220	+ 657	13 877	6,75 %
16 000	+ 220	+ 813	17 033	6,46 %

Zdroj: MPSV

Zpracování: vlastní

Výpočet valorizace důchodu pro rok 2020 se provádí tímto způsobem. V příkladu je uvedena původní výše důchodu 8 000 Kč. Od celkové částky pobíraného důchodu se odečte základní výměra stanovená pro rok 2019 v celkové výši 3 270 Kč, tak aby vznikla procentní výměra. Poté se k stávající základní výměře přičte 220 Kč, tím vznikne nová základní výměra důchodu pro rok 2020 ve výši 3 490 Kč. Následně se samostatná procentní výměra vynásobí určenou procentní sazbou 5,2 % a jako bonus se přičte 151 Kč. Po provedení výpočtu a zaokrouhlení na celé koruny nahoru se získá nová výše důchodu pro rok 2020 a to ve výši 8 617 Kč. $(8\ 000 - 3\ 270) \times 5,2\ \% + 151 + 220 = 8\ 617\ \text{Kč}$.

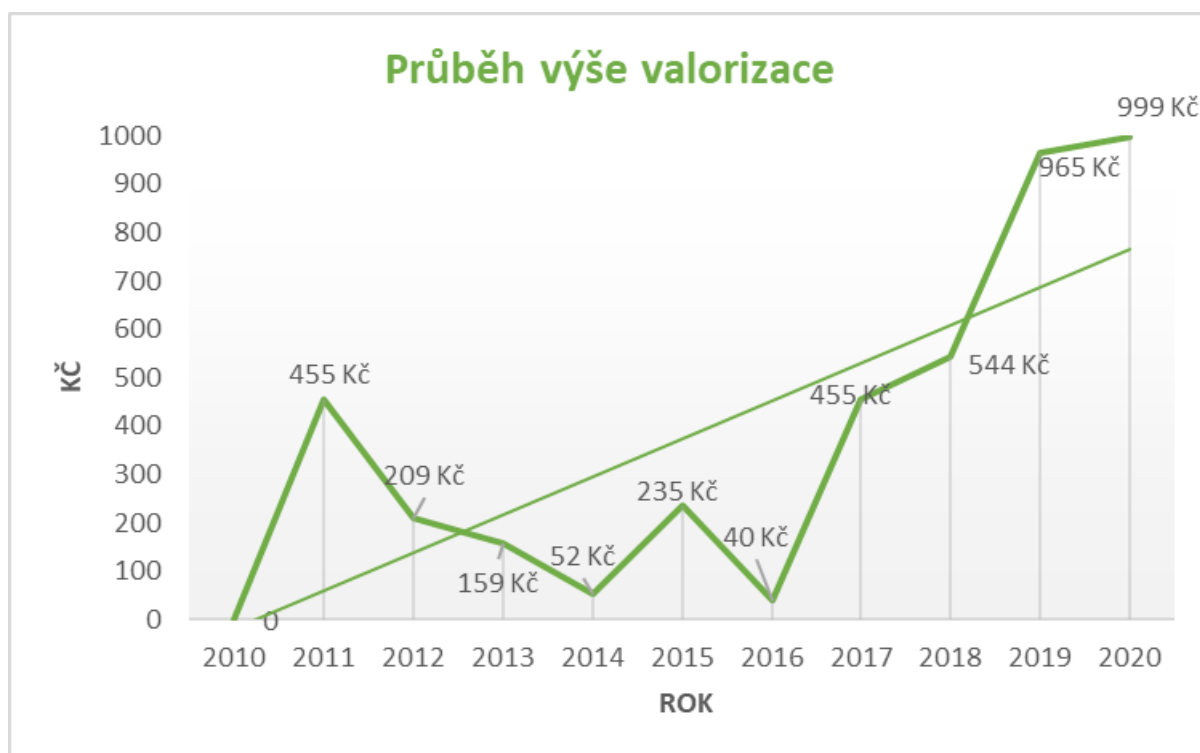
Tabulka 5: Průběh valorizací důchodu za 10 let na konkrétním příkladu

Rok	Zvýšení	Důchod	Základní	Procentní
2010	---	12 300 Kč	2 170 Kč	10 130 Kč
2011	455 Kč	12 756 Kč	2 230 Kč	10 526 Kč
2012	209 Kč	12 965 Kč	2 270 Kč	10 695 Kč
2013	159 Kč	13 123 Kč	2 330 Kč	10 792 Kč
2014	52 Kč	13 175 Kč	2 340 Kč	10 836 Kč
2015	235 Kč	13 410 Kč	2 400 Kč	11 010 Kč
2016	40 Kč	13 450 Kč	2 440 Kč	11 010 Kč
2017	455 Kč	13 803 Kč	2 550 Kč	11 253 Kč
2018	544 Kč	14 347 Kč	2 700 Kč	11 647 Kč
2019	965 Kč	15 313 Kč	3 270 Kč	12 043 Kč
2020	999 Kč	16 311 Kč	3 490 Kč	12 821 Kč

Zpracování: vlastní

Následující tabulka č. 6 a graf č. 2 zobrazují průběh valorizací základní i procentní výměry důchodu paní Novotné mezi lety 2010 a 2020, která svůj starobní důchod začala pobírat v roce 2010 v celkové výši 12 300 Kč. Z této tabulky vyplývá, že se důchod paní Novotné během 10 let zvýšil o 2 691 Kč na 16 311 Kč. Nárůst cenové hladiny definuje míra inflace, která podle ČSÚ za posledních 10 let v ČR vzrostla nejvíce v roce 2012 o 3,3 %, dále v roce 2017 o 2,5 % a v roce 2018 o 2,1 %. V roce 2019 míra inflace vrostla o 1 % a v listopadu 2019 dle ČSÚ činila 3,1 %. Míra inflace by se měla odrážet ve výši lednového zvýšení důchodů, to z vyobrazených valorizací paní Novotné není jednoznačné.

Graf 2: Průběh výše valorizace důchodu p. Novotné

Zpracování: vlastní

Dalším důležitým bodem a hrozbou důchodového systému jsou invalidní důchody, kterých neustále přibývá. V tabulce č. 4 je podle posledních zdrojů ČSSZ znázorněn meziroční přírůst sepsaných žádostí v roce 2018 o 4 025 více než roce 2017, z toho bylo o 3 481 více invalidních než v předchozím roce. Tento jev nese potíže i při posuzování zdravotního stavu, jelikož posudkových lékařů na OSSZ ubývá a žádostí přibývá.

Tabulka 6: Zamítnuté žádosti o invalidní důchod v roce 2017 a 2018

Kraj	2017			2018		
	Σ I	zamítnuto není I	zamítnuto u výpočtu	Σ I	zamítnuto není I	zamítnuto u výpočtu
ČR	36792	14 234	6 353	40817	14 493	6 638
město Praha	3 679	987	1 635	4 178	999	1 607
Středočeský	3 733	1 569	470	4 041	1 543	485
Jihočeský	2 144	946	250	2 179	868	208
Plzeňský	1 831	595	278	2 102	572	269
Karlovarský	1 134	510	232	1 084	471	218
Ústecký	3 984	1 778	776	4 376	1 623	802
Liberecký	1 514	547	210	1 689	581	254
Královéhradecký	1 571	504	177	1 801	535	199
Pardubický	1 779	683	190	1 988	757	190
Vysočina	1 574	624	129	1 817	685	126
Jihomoravský	4 275	1 425	530	5 075	1750	590
Olomoucký	2 252	951	345	2 367	924	351
Zlínský	2 080	747	226	2 284	729	230
Moravskoslezský	5 242	2 368	905	5 836	2 456	1 109

Zdroj: ČSSZ

Zpracování: vlastní

U starobních předčasných důchodů je to podle statistiky ČSSZ pozitivnější, vzhledem k oddalujícímu důchodovému věku se průměrný odchod do předčasného důchodu zvýšil z 60 let na 61. Meziroční úbytek priznaných starobních předčasných důchodů v letech 2017 a 2018 byl podle ČSSZ o 2 147 žádostí méně. Otázkou je predikce počtu sepsaných

žádostí o předčasný důchod lidí narozených po roce 1970, u kterých je stanoven fixní důchodový věk 65 let.

4.1.4 Doplnkové penzijní spoření a penzijní připojištění

Za současného trendu, kdy se na jednoho důchodce snižuje počet aktivních obyvatel, je v zájmu státu, aby se lidé nespolehnali pouze na výplatu zákonného státního důchodu a spořili si na důchod v podobě penzijního připojištění nebo doplnkového penzijního spoření. Největší rozdíly mezi těmito penzijními spořeními jsou ve výnosech a v tom, kdy se peníze mohou vybrat. Penzijní připojištění má jedinou výhodu v tom, že část naspořených peněz lze již po 15 letech vybrat, ale výnos nebude vyšší jak 1,5 % ročně a když se zohlední inflace, peníze budou ztrácet svou hodnotu. Ovšem doplnkové penzijní spoření nabízí konzervativní, vyváženou a dynamickou strategii, kde u vyvážené a dynamické strategie bude výnos spoření vyšší než u penzijního spoření a to 3-5 % ročně. Další výhodou obou spoření je možnost čerpání tzv. předdůchodu až 5 let před dovršením důchodového věku, kdy je zdravotní pojištění hrazené státem a výpočet zákonného státního důchodu není znevýhodněn, protože období předdůchodu patří do tzv. vyloučené doby.

Stát k dobrovolnému spoření na důchod motivuje především formou státních příspěvků a daňových odpočtů. Další motivací je podpora od zaměstnavatele, který svým zaměstnancům může na důchod taktéž přispívat až do výše 50 000 Kč ročně. Příležitostí důchodového systému bude zavedení soukromého doplnkového penzijního spoření nebo penzijního připojištění povinně všem v minimální výši příspěvku pro všechny zaměstnané se státním příspěvkem a příspěvkem od zaměstnavatele, tak aby si každý na svůj důchod část peněz spořil sám. Zajímavým krokem pro udržitelnost důchodového systému by bylo zakládání penzijního spoření již na střední škole, kde by studentům formou státního příspěvku na důchod přispívala škola, a to by rodiče více motivovalo ke spoření peněz pro své děti. Výši současných státních příspěvků znázorňuje následující tabulka č. 7. Daňové zvýhodnění je možné uplatnit při měsíčním vkladu přesahujícím 1 000 Kč, kdy daňový základ lze snížit až o 24 000 Kč, daňová úspora je potom 3 600 Kč.

Tabulka 7: Státní příspěvek

Měsíční vklad	Výše příspěvku
300 Kč	90 Kč
400 Kč	110 Kč
500 Kč	130 Kč
600 Kč	150 Kč
700 Kč	170 Kč
800 Kč	190 Kč
900 Kč	210 Kč
1000 a více Kč	230 Kč

Zdroj: Finance.cz Zpracování: vlastní

4.2 Výpočet důchodu

Na následujících dvou příkladech bude poukázáno na rozdíly ve výši výpočtu důchodu muže a ženy stejného data narození, které jsou zároveň přílohou této práce. Pracuje se pomocí důchodové kalkulačky MPSV s užitím průměrných ročních mezd zveřejněných ČSÚ od roku 1986 do 2019. Pro zjednodušení se nepoužívají žádné vyloučené doby.

Příklad č. 1 – muž nar. 1. 7. 1956

Tento fiktivní žadatel dosáhl nároku na řádný starobní důchod dne 1. 1. 2020. Za celý svůj život žadatel získal 48 odpracovaných let. Rozhodné období pro výpočet důchodu bylo stanoveno od 1. 1. 1986 do 31. 12. 2019, ve kterém byly zjištěny průměrné fiktivní roční výděly z průměrných mezd podle ČSÚ oprostěných od vyloučených dob. V příloze č. 2 je daný příklad znázorněn a vypočítán pomocí důchodové kalkulačky MPSV s koeficienty pro rok 2020. Starobní důchod byl určen na **18 113 Kč**. Tento výpočet je pouze fiktivní a přesně ho určuje pouze ČSSZ na základě řádně uplatněné žádosti prostřednictvím OSSZ.

Příklad č. 2 – žena nar. 1. 7. 1956, 2 děti

Tato fiktivní žadatelka dosáhla nároku na řádný starobní důchod dne 1. 11. 2016. Za celý svůj život žadatelka získala 45 odpracovaných let, jelikož o důchod mohla požádat

o 3 roky dříve než muž stejného data narození. Rozhodné období pro výpočet důchodu bylo stanoveno od 1. 1. 1986 do 31. 12. 2015, ve kterém byly zjištěny průměrné fiktivní roční výdělky z průměrných mezd podle ČSÚ oproštěných od vyloučených dob. V příloze č. 3 je daný příklad znázorněn a vypočítán pomocí důchodové kalkulačky MPSV s koeficienty pro rok 2016. Starobní důchod byl určen na 13 090 Kč a po následných valorizacích až do roku 2020 v rámci komparace navýšen na **15 897 Kč**. Tento výpočet je pouze fiktivní a přesně ho určuje pouze ČSSZ na základě řádně uplatněné žádosti prostřednictvím OSSZ.

Rozdíl ve výši důchodu muže a ženy stejného data narození je 2 216 Kč. Průměrný starobní důchod muže podle ČSSZ byl na konci roku 2018 13 684 Kč a ženy 11 281 Kč. Tyto částky se zdaleka neblíží fiktivním důchodům vypočítaným z průměrných ročních mezd.

4.2.1 Výpočet předčasného starobního důchodu

Pokud se žadatel rozhodne odejít do předčasného důchodu, tak jeho výše důchodu bude podléhat trvalou srážkou, která je nevratná. Tato srážka se počítá následujícím způsobem.

Příklad č. 3 - ukázkový příklad předčasného důchodu pana Nováka

Pan Novák se rozhodl odejít do předčasného důchodu o 3 roky dříve, tedy na 12 srážek a 14,4 % z výpočtového základu dolů. Žádost o předčasný starobní důchod si podal s požadovaným datem přiznání důchodu od 15. 1. 2020.

Výpočtový základ pana Nováka činí 16 000, trvalá srážka bude tedy **2 304 Kč**. Pan Novák získal 40 odpracovaných let. Procentní výše důchodu tvoří 60 % výpočtového základu, tedy 9 600 Kč. Procentní výměra důchodu je 9 600 Kč + základní výměra 3 490 Kč, celkem tedy 13 090 Kč a po srážce důchod činí **10 786 Kč**.

Z toho vyplývá, že za 3 roky pobírání předčasného starobního důchodu, pokud se pomine valorizace, dostane pan Novák od státu navíc 384 840 Kč ($= 36 \times 13 090$ Kč). Jestliže bude pan Novák svůj důchod pobírat déle jak 14 roků, bude pro státní rozpočet tvořit vyšší výdaje, než kdyby si požádal o řádný starobní důchod. Vycházelo se z tohoto vzorce $384 840 \div 2 304 = 167,031$ měsíců = 13,92 roku.

4.3 Srovnání důchodového systému ČR s vybranými státy EU

Pro vývoj českého důchodového systému je důležité ho komparovat s jinými státy nejlépe s členskými státy EU, především se sousedy. V zájmu zlepšení a zkvalitnění důchodové soustavy se ČR může v jiném státě inspirovat a najít tak vhodnou důchodovou reformu pro dlouhodobou udržitelnost systému a zabezpečení důstojné životní úrovně budoucích seniorů. Penzijní systémy se v okolních státech liší ve všech směrech a v rámci EU by bylo příznivé je sjednotit. Vybrané rozdíly jsou popsány v následujících kapitolách.

4.3.1 Rozdíl v důchodovém věku a době pojištění

Důchodový věk zatím není v rámci EU sjednocen, je rozdílný a většinou se pohybuje v rozmezí 60-65 let s postupným posouváním až na hranici 70 let. Následující tabulka č. 8 popisuje srovnání možného odchodu do řádného starobního důchodu se sousedními státy. Tato tabulka je pouze orientační, neboť vždy je nutné se o důchodovém věku informovat přímo u konkrétního nositele pojištění. Dle informací ČSSZ je v současné době důchodový věk v ČR fixně stanoven na 65 let, v Německu 67 let, v Rakousku 65 let, na Slovensku 62 let a v Polsku u žen 60 let a u mužů 65 let. V těchto i ostatních státech se v politice velmi často hovoří o zvyšování důchodového věku v důsledku demografického vývoje a prodlužování střední délky života. Tato skutečnost se zdá být relevantní, jelikož při vzniku a vývoji první důchodové soustavy podle Otto von Bismarcka byl důchodový věk sice nižší, ale lidé v důsledku menší střední délky života pobírali svůj důchod kratší dobu než dnes, proto byl důchodový systém vyrovnaný a trvale udržitelný.

Tabulka 8: Srovnání důchodového věku se sousedními státy

	Důchodový věk	Uvažuje se
Česko	60-65 let	
Německo	65-67 let	70 let
Rakousko	ženy 60, muži 65 let	
Polsko	ženy 60 let, muži 65 let	67 let
Slovensko	62 let	64 let

Zdroj: ČSSZ

Zpracování: vlastní

Druhou podmínkou pro nárok na výplatu důchodu je potřebný počet odpracovaných let, který se u všech států liší. Jak už bylo zmíněno v teoretické části práce, v ČR se počet minimální potřebné doby pojištění pro nárok na výplatu důchodu za posledních 10 let zvýšil z 25 let na 35 a ve vybraných státech je to úplné maximum. Na poměrný starobní důchod v ČR stačí získat 20 let doby pojištění, ale důchodový věk je zvýšen o 5 let. Pro občany je lákavé pracovat v Německu, protože pro nárok na výplatu důchodu postačí odpracovat pouze 5 let. Výše důchodu v Německu za minimálních 5 let pojištění činí podle Eurostatu přibližně 4 000 Kč a současně v ČR podle ČSSZ tato obdobná částka představuje minimální výši důchodu za získaných 35 let doby pojištění. Na Slovenku stačí pro nárok na výplatu důchodu odpracovat pouze 15 let a v Polsku musí muž pracovat o 5 let déle než žena. Z uvedeného srovnání vyplývá, že ČR má nejvyšší minimální počet odpracované doby. Je otázkou, zda se okolní státy budou inspirovat právě v ČR a budou minimální dobu pojištění zvyšovat, nebo se ČR rozhodne opět tuto dobu snížit.

Tabulka 9: Srovnání počtu odpracovaných let pro nárok na důchod

Minimální doba pojištění	
Česko	35 let nebo 30 let bez náhradních dob (20 let, pokud je důchodový věk o 5 let prodloužen)
Německo	5 let
Rakousko	15 let v posledních 30 letech, nebo 25 let za celý produktivní život
Polsko	25 let muži, 20 let ženy
Slovensko	15 let

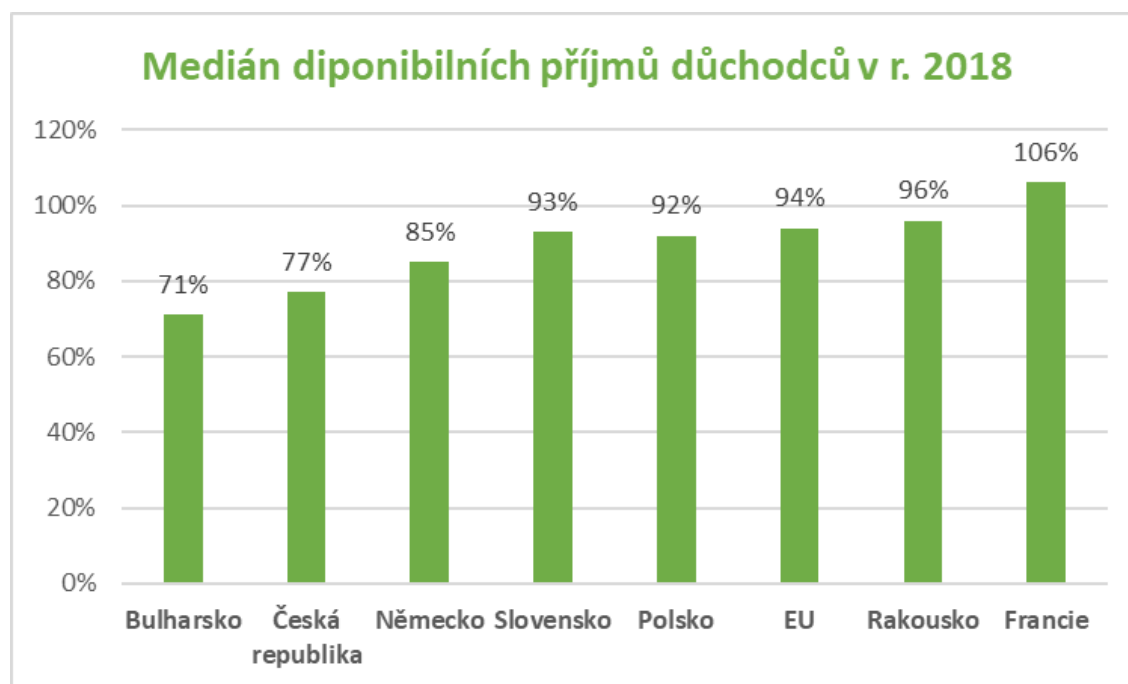
Zdroj: Eurostat Zpracování: vlastní

4.3.2 Srovnání průměrných starobních důchodů s životní úrovní

Tato kapitola popisuje hypotézu o tom, že cenová úroveň spotřebního koše zvolených statků je oproti disponibilním příjmům starobních důchodců v ČR dražší než ve vybraných státech EU. Statistický úřad Eurostat přesnou částku průměrných starobních důchodů

neuvádí, ale zveřejňuje porovnání mediánu hodnot tzv. čistého disponibilního příjmu, tedy sumy veškerých příjmů, které po odečtení daní a odvodů na sociální a zdravotní pojištění reálně zůstanou k útratě. V případě seniorů tvoří většinu tohoto příjmu starobní důchod, ale jsou v něm také zahrnuty výdělky pracujících důchodců, výplaty důchodového spoření nebo různé sociální dávky např. příspěvek na péči, příspěvek na bydlení, dávky v hmotné nouzi a další. V případě pracujících lidí jde zejména o příjem ze zaměstnání, sociální dávky a ostatní příjmy např. příjmy z pronájmu. V grafu č. 3 jsou vyobrazeny střední hodnoty disponibilního příjmu starobních důchodců vybraných zemí EU v porovnání s disponibilními příjmy mladší populace, kde jednoznačně nejvyšší životní úroveň v období důchodového věku dosahují občané Francie, a to téměř o 6 % vyššího příjmu než v aktivní fázi života. V ČR se výše veškerých příjmů ve starobním důchodu v průměru blíží k 80 % disponibilního příjmu aktivní populace. Evropský mediánový příjem důchodců tvoří 94 % stávajícího příjmu mladší populace.

Graf 3: Disponibilní příjmy důchodců v porovnání s disponibilními příjmy pracujících za r. 2018 v EU

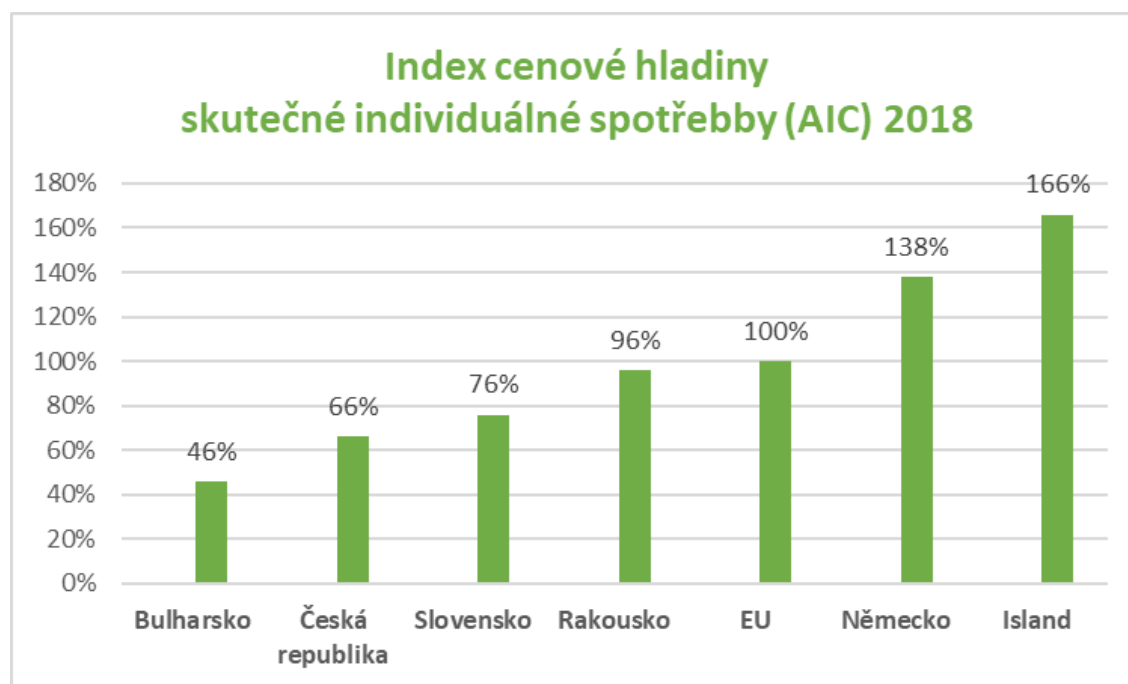
Zdroj: Eurostat

Zpracování: vlastní

Při srovnání úrovně starobních důchodů nelze porovnávat pouze průměrnou výši starobních důchodů, neboť by vznikl zkreslený dojem o tom, že české a slovenské důchody zaostávají více jak o polovinu nad německými a rakouskými důchody. Ovšem není zde

zohledněna cenová hladina daných zemí, která by přesněji porovнала reálnou kvalitu důchodů. Vývoj celkové cenové úrovně se v daném státě hodnotí pomocí indexu cenové hladiny, který se sleduje na pečlivě sestaveném spotřebním koši ze stejného množství vybraných statků. Srovnání cenových hladin v porovnání s průměrem EU každoročně analyzuje statistický úřad Eurostat. Nejčastěji se však pro srovnání zemí používá skutečná individuální spotřeba (Actual individual consumption, AIC), která cenovou hladinu zobrazuje nejreálněji. Je-li index cenové hladiny nižší než 100, je zmíněná země relativně levná ve srovnání s EU, naopak je-li index cenové hladiny vyšší než 100, je země relativně drahá. V grafu č. 4 je znázorněn index cenové hladiny individuální spotřeby domácností ve vybraných státech EU. Nejnižší cenová hladina byla v roce 2018 v **Bulharsku** 46 %, tj. **54 % pod průměrem EU**. V ČR cenová hladina činila 66 %, tj. 44 % pod průměrem EU. Nejvyšší cenová hladina byla **na Islandu a to 66 % nad průměrem EU**. Z tohoto grafu indexu cenových hladin v rámci EU vyplývá, že na Islandu mají relativně nejvyšší ceny, naopak Bulharsko a země jihovýchodní Evropy vykazují ceny nejnižší.

Graf 4: Index cenové hladiny AIC 2018 podle Eurostatu

Zdroj: Eurostat

Zpracování: vlastní

Došlo tak k ověření zkoumané hypotézy o průměrné cenové úrovni individuální spotřeby vybraných států EU, kde bylo zjištěno, že cenová hladina je vůči příjmům starobních důchodců v ČR nákladnější než v jiných státech.

5 Výsledky a doporučení

V analytické části byly na základě veřejně dostupných statistických údajů popsány vnitřní silné, slabé stránky českého penzijního systému, jeho příležitosti a hrozby z vnějšího prostředí. Mezi silné stránky důchodového systému řadíme jeho garanci, rovnost, jednotnost a stálý příjem do státního rozpočtu formou povinného sociálního pojistného pro zaměstnance a zaměstnavatele. Naopak slabou stránkou jsou demografické trendy přibývání lidí v důchodovém věku a ubývání výdělečně činných obyvatel. Příležitosti systému se jeví zavedení povinného soukromého penzijního připojištění se státním příspěvkem a příspěvkem od zaměstnavatele až do výše 50 000 korun ročně. Další příležitosti systému se mohou naskytnout v okolních státech EU, ve kterých se ČR může inspirovat. Hrozbou systému jsou vysoké valorizace a přibývání invalidních důchodů.

5.1 Výsledky analýzy důchodového pojištění

Tato kapitola shrnuje závěrečné výsledky rozebíraných analýz o udržitelnosti důchodového systému. V současné době ČSSZ vyplácí přes 3,5 milionů invalidních, starobních a pozůstalostních důchodů. V souladu s demografickým růstem populace bylo poukázáno na to, že za 30 let při podobném počtu výdělečně činných obyvatel bude o milion lidí v důchodovém věku starších 65 let více než dnes. Z toho vyplývá, že při průběžném financování systému bude ve státním rozpočtu méně peněz na důchody. A pokud neproběhne důchodová reforma, která se bude věnovat zejména zdrojům financování penzí, důchodový systém se stane trvale neudržitelný.

V analytické části byly znázorněny praktické příklady výpočtů důchodů a jejich valorizace. Na konkrétním příkladu bylo vypočteno, že důchod ženy přiznaný v roce 2010 v celkové výši 12 300 Kč se za 10 let v rámci lednových valorizací zvýšil o 2 691 Kč. Na modelových výpočtech důchodu muže a ženy stejného data narození bylo zjištěno, že žena se stejnými výdělky bude pobírat o 2 216 Kč nižší starobní důchod než muž. Z toho lze konstatovat, že jsou ženy kvůli výchově dětí ve starobním důchodu znevýhodňovány. Dále bylo zjištěno, že hrozbou důchodového systému je neustálé zvyšování počtu vyplácených invalidních důchodů. Podle statistické ročenky ČSSZ mezi lety 2017 a 2018 bylo o 3 481 nově vyplácených invalidních důchodů více.

V závěrečném srovnání českého důchodového systému se sousedními státy byl porovnán důchodový věk, který je v Česku, Německu, Rakousku, Polsku a na Slovensku podobný a pohybuje se v rozmezí 60-65 let. Veliký rozdíl byl objeven v počtu potřebné doby pojištění pro nárok na důchod. V ČR je počet odpracovaných let nejvyšší a činí 35 let, naopak v Německu pro nárok na minimální důchod stačí získat 5 let doby pojištění. Slováci pro nárok na starobní důchod musí získat alespoň 15 let. Pro jednotlivé státy se minimální počet odpracovaných let liší a pro nárok na důchod z více států se odpracované roky u smluvních států sčítají. Z toho plyne, že získat důchod v ČR je poměrně složitější než v jiných státech EU. Dalším srovnáním bylo porovnání životní úrovně důchodců a průměrné cenové hladiny spotřebního koše oproti průměrným disponibilním příjmům starobních důchodců. Z analýzy disponibilních příjmů a indexů cenové hladiny vyplynulo, že životní úroveň českých důchodců je horší než v okolních státech. V ČR činí disponibilní příjmy důchodců 76 % veškerých příjmů aktivní populace, zatímco ve Francii dosahují důchodci až o 6 % vyšších příjmů než v dřívějším věku.

Výsledkem analýzy je potřeba zavedení reformy důchodového systému, která vyplynula z potvrzení všech stanovených hypotéz. Vzhledem k tomu, že se český důchodový systém stává trvale neudržitelný, je nutné provést určitá opatření, která by optimalizovala nastavení podmínek pro kvalitní a důstojné důchody příštích generací.

5.2 Návrhy opatření ke zvýšení udržitelnosti důchodového systému

V současné době, kdy vlivem demografického vývoje populace přibývá lidí v důchodovém věku a ubývá pracujících, je důležité, aby se vláda zabývala optimálním řešením ve věci důchodové reformy. Z těchto důvodů je následující oddíl věnován právě těm návrhům, které by mohly zvýšit udržitelnost důchodového systému.

- 1) Z analýzy udržitelnosti důchodového systému vyplynulo, že se pojištěnci nemohou spolehnout pouze na zákonný státní důchod, a tak by si měli dobrovolně přispívat na penzijní fond penzijního doplňkového spoření nebo penzijního připojištění. Ovšem ne každý má toto připojištění sjednané. Pro zlepšení tohoto stavu by musela být schválena změna právních předpisů, která by prikazovala sjednání penzijního připojištění v minimální výši, která by byla únosná pro udržení životní úrovně v období

stáří. Následná část dávky důchodového pojištění by se automaticky odvíjela z těchto naspořených peněz každému individuálně podle výše úspor a část důchodové dávky by byla hrazená státem dle získané doby pojištění jako dosud.

- 2) Příslušné zákony o penzijním připojištění a doplňkovém penzijním pojištění určují maximální výši příspěvku od zaměstnavatele do výše 50 000 Kč ročně. Pokud by byl zaměstnavatel ochotný svým zaměstnancům přispívat na důchod ve vyšší částce, mělo by mu to být umožněno. Opět by muselo dojít k úpravě právních předpisů.
- 3) Dalším zajímavým krokem by bylo přijetí zákona o povinném založení penzijního spoření u studentů už na střední škole. Studentům by do penzijního spoření přispíval stát podle jejich výsledků ve škole. To by je motivovalo nejen k lepším studijním výsledkům, ale i v pokračování spoření na vlastní důchod v aktivní fázi života. Pro rodiče dětí, kteří mají možnost spořit svým dětem nějaké peníze, by to byla také velká motivace toto spoření uskutečnit.
- 4) Často zmiňovaným tématem je důchodový věk, který je v současné době zafixován u ročníků 1971 na 65 let. Je otázkou, zda je to optimálně nastaveno a vzhledem k prodlužující se střední délce života, by tento věk neměl být nadále posouván.
- 5) Podle Ministerstva financí výdaje ze státního rozpočtu na veškeré sociální dávky jsou o 45,5 miliard korun vyšší než příjmy z povinného pojistného na sociální zabezpečení. ČSSZ přináší do státního rozpočtu největší část všech příjmů, ale je to dostačující? Pokud by se změnila metodika výběru pojistného na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, tak by se zlepšila kvalita a udržitelnost důchodového systému. Některé změny by byly v kompetenci samostatných správ sociálního zabezpečení, některé by musely projít legislativním procesem úprav zákonů.
- 6) Ze statistiky počtu invalidních důchodů vyplývá, že se počet žádostí o invalidní důchod zvyšuje a spousta z nich je zamítnuta. Někteří i přes opakované zamítnutí žádosti žádají o důchod znovu. Pro zefektivnění a zjednodušení práce oddělení lékařské posudkové služby by bylo výhodné, aby žadatelé o invalidní důchod museli při sepisování žádosti předkládat doporučení od praktického lékaře. Pokud by ho nepředložili, za uplatnění

žádosti o invalidní důchod by zaplatili správní poplatek. Zavedením tohoto poplatku by se zároveň zvyšoval příjem do státního rozpočtu.

- 7) V některých okolních státech tvoří důchod až 100 % jejich dosavadních příjmů, tudíž se jejich životní úroveň ve fázi stáří nijak nesnižuje. ČR by se měla v těchto státech inspirovat a přiblížit důchodový systém k těm udržitelnějším, příkladem je inspirace v Rakousku.
- 8) Počet získané doby pojištění je omezen dolní hranicí. Výše vyměřovacích základů je také omezena horní hranicí. Pokud by se u výpočtu důchodu počet odpracovaných let také omezil např. na 45 let, tak by se snížily vysokopříjmové důchody.
- 9) Další možností pro zkvalitnění udržitelného důchodového systému by bylo omezení některých náhradních dob pojištění. Například v Rakousku je péče o dítě započítávána pouze do 2 let věku dítěte a v ČR je to do 4 let věku dítěte. Z toho vyplývá, že pokud si česká žena pořídí jedno dítě a poté bude rok vedená v evidenci ÚP, tak získá 5 let doby pojištění, které jsou dostačující pro nárok na výplatu invalidního důchodu. Pokud by však byla náhradní doba pojištění péče o dítě zkrácena pouze na 3 roky, žena by pro nárok na výplatu invalidního důchodu musela alespoň 1 rok odpracovat. Zkrácení této náhradní doby pojištění by mělo vliv i na starobní důchod.
- 10) Posledním návrhem je úprava výše valorizací u důchodů nad 20 000 Kč, u kterých je procentuální zvýšení podstatně vyšší než u nízkopříjmových důchodů. Byla-li by zákonodárně omezena maximální výše valorizace, ušetřily by se výdaje ze státního rozpočtu a také by se zvýšila životní úroveň obyvatel s nízkými důchody, protože důchody nemají být jen rovnocenné, ale také solidární. Z toho plyne, že vysokopříjmové důchody nepotřebují vysoké valorizace, tak jako lidé s minimálním důchodem. Díky tomu by se příjmy důchodců vyrovnávaly a rozdíly ve výších důchodů se nezvyšovaly, ale spíše snižovaly.

6 Závěr

Pečlivě promyšlený a správně nastavený důchodový systém pomáhá lidem v určitých životních situacích, mezi které se řadí stáří, invalidita nebo úmrtí živitele rodiny. Podstatou velkorysosti a důstojnosti systému je optimální nastavení podmínek pro výběr pojistného a následné přerozdělování peněz v podobě sociálních dávek. V několika posledních letech celkové výdaje, které jsou poskytovány tímto systémem, převyšují příjmy na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. To může být způsobeno vlivem demografického vývoje obyvatelstva, který má za následek ubývání ekonomicky aktivních lidí, a naopak přibývání lidí v důchodovém věku. Z toho lze konstatovat, že je celý systém trvale neudržitelný a je nutné přijmout důchodovou reformu. Odborníci by se měli zamyslet nad tímto systémem a navrhnout nejlépe vyhovující podmínky. Následně by vláda měla schválit doporučená opatření, která by pomohla dosáhnout udržitelného důchodového systému a shodnou kvalitní úroveň života dalším generacím.

V teoretické části bakalářské práce byl podrobně popsán historický vývoj sociálního zabezpečení od jeho vzniku až po současné nastavení důchodového systému v ČR. V posledních letech bylo přijato a navrženo mnoho důchodových změn, které nebyly vždy pečlivě vyhodnoceny, proto se musely v krátké době opět rušit. Příkladem bylo zavedení II. důchodového pilíře v roce 2013, které bylo o tři roky později zrušeno z důvodu zvyšování státního dluhu. S účinností od 1. 1. 2010 došlo k zásadním změnám v zákoně č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Hlavní změny se týkaly pojetí invalidity, která se v současné době dělí na tři stupně, zvýšení důchodového věku na 65 let u pojištěnců narozených po roce 1971 a minimální potřebné doby pojištění pro nárok na výplatu důchodu na 35 let včetně náhradních dob nebo 30 let placeného pojištění.

V analytické části bakalářské práce byly na základě veřejně dostupných statistických údajů popsány silné, slabé stránky, příležitosti a hrozby důchodového systému. Byl zkoumán demografický vývoj obyvatelstva, valorizace důchodů, přibývání invalidních důchodů, rozdíl mezi doplňkovým penzijním spořením a penzijním připojištěním. Z demografického vývoje populace vyplynulo, že za 40 let přibude v ČR milion lidí starších 65 let a počet aktivních lidí se nezmění. Z toho plyne, že současný systém průběžného financování důchodů není do budoucna dostačující. Dále bylo zjištěno, že meziročně přibývá počet

nově přiznaných a vyplácených invalidních důchodů, a to v roce 2018 o 3 481 více než v předchozím roce. Na modelových výpočtech byl znázorněn rozdíl ve výši důchodu muže a ženy stejného data narození, kde za stejných podmínek muž získal o 2 216 Kč vyšší důchod než žena. Poté byl porovnán český důchodový systém s vybranými státy EU v tématech důchodového věku, který je v okolních státech podobný a pohybuje se v rozmezí 60-65 let. Dále bylo provedeno srovnání výše disponibilních příjmů starobních důchodců s životní úrovní aktivních obyvatel, která je v ČR nákladnější než v okolních státech. Z analýzy komparace důchodových systémů vybraných států EU bylo zjištěno, že by se český důchodový systém mohl inspirovat u rakouského nositele pojištění, jelikož rakouští důchodci dosahují až 100 % disponibilních příjmů aktivně pracující populace. Nejvyšší rozdíl mezi státy EU byl zjištěn u získání minimální doby pojištění pro nárok na starobní důchod, která je v ČR nejvyšší a činí 35 let, 30 let bez náhradních dob nebo 20 let při prodloužení důchodového věku o 5 let. Opakem je Německo, kde je starobní důchod po dosažení důchodového věku vyplácen za podmínky získání alespoň 5 pojištěných let.

V závěrečné části bakalářské práce byla navržena možná opatření pro zlepšení důchodového systému v ČR. Jedním z těchto opatření je zavedení povinného penzijního připojištění již na střední škole a zrušení horní hranice výše příspěvku od zaměstnavatele. Mezi další návrhy opatření bylo uvedeno zkrácení náhradní doby pojištění u péče o dítě do věku 3 let, omezení horní hranice výše valorizace u vysokopříjmových důchodů, zkvalitnění výběru pojistného a zavedení poplatku u žádosti o invalidní důchod nebo doporučení k sepsání žádosti o invalidní důchod praktickým lékařem. Vybraná opatření, která byla v závěru práce navržena, by musela v rámci legislativního procesu schválit vláda ČR a zahrnout je do změn předpisů o důchodovém pojištění. V rámci seznamování společnosti se současnou situací důchodového systému, by některá opatření mohla být v rukou samotné veřejnosti. Pokud by se některá opatření podařilo zavést a přijala by se důchodová reforma, potom by se český důchodový systém mohl stát trvale udržitelný.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Seznam použité literatury

ARNOLDOVÁ, A. *Sociální zabezpečení I*. Praha: Grada, 2012. Aktuální legislativa. ISBN 978-80-247-3724-9.

BELAND, D. *Social Insurance as Fiscal Policy and State-Building Tool: The Development and Politics of Payroll Contributions in Israel and Canada*. Journal of Social Policy, 2019. str. 1-20. ISSN 0047-2794.

KAHOUN, V. *Sociální zabezpečení*. 2. aktualizované vydání. Praha: TRITON, 2014. ISBN 978-80-7387-733-0.

KREBS, V. *Sociální politika*. 2. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1997. ISBN 80-86395-33-2.

MÜLLER, K. *The Political Economy of Pension Reform in Central-Eastern Europe*. Cheltenham: Edward Elgar, 2000. ISBN 1-84064-238-6.

PEKOVÁ, J. *Veřejný sektor - řízení a financování*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. ISBN 978-80-7357-936-4.

POTŮČEK, M. *České důchody*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4236-9.

PŘIB, J. *Důchodové předpisy s komentářem*. Olomouc: ANAG, 2012. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-736-2.

PŘIB, J. *Kdy do důchodu a za kolik*. 13. aktualizované vydání. Praha: Grada, 2012. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-7290-5.

RYTÍŘOVÁ, L. *Důchodový systém v České republice*. Olomouc: ANAG, 2013. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7263-821-5.

VYBÍHAL, V. *Mzdové účetnictví 2019: praktický průvodce*. 22. vydání. Praha: Grada Publishing, 2019. Účetnictví a daně (Grada). ISBN 978-80-271-2246-2.

7.2 Internetové zdroje

Česká správa sociálního zabezpečení. *Životní situace*. [online]. [cit. 2019-07-31]. Dostupné z WWW: <http://www.cssz.cz>

Český statistický úřad. *Obyvatelstvo*. [online]. [cit. 2019-12-28]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/czso/obyvatelstvo_lide

EUROSTAT. *Statistická data z Eurostatu* [online]. [cit. 2019-12-29]. Dostupné z WWW: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu>

MPSV. *Systém sociálního zabezpečení v České republice*. [online]. [cit. 2019-03-20]. Dostupné z WWW: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7175/ssz_cr_cz.pdf

Příspěvkové a dávkově definované důchodové systémy. *Finance* [online]. 2019 [cit. 2019-08-11]. Dostupné z WWW: <https://www.finance.cz/duchody-a-davky/vse-o-duchodech/duchodove-systemy/prispevkove-a-davkove-definovane-duchodove-systemy/>

Penzijní společnost České pojišťovny. *Předdůchody* [online]. [cit. 2019-08-26]. Dostupné z: <https://www.pfcp.cz/vse-o-penzich/predduchody>

RUDOLFOVÁ, V. *Historie vývoje důchodového systému v ČR*. [cit. 2019-03-23]. Dostupné z WWW: <http://www.duchodova-komise.cz/wp-content/uploads/2014/07/V.-Rudolfova%20Historie-v%20v%C5%AFvoje-d%20chodov%20ho-syst%20mu-v-%20CR-%20Derven-2014.pdf>

Způsoby financování penzijního systému. *Finance* [online]. 2019 [cit. 2019-08-11]. Dostupné z WWW: <https://www.finance.cz/duchody-a-davky/vse-o-duchodech/duchodove-systemy/zpusoby-financovani-penzijniho-systemu/>

Výše státního příspěvku [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z WWW: <https://www.finance.cz/duchody-a-davky/penzijni-pripojisteni/abeceda-penzijniho-pripojisteni/statni-prispevek-penzijniho-pripojisteni/>

7.3 Právní předpisy

Zákon č. 221/1924 Sb., zákon o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří.

Zákon č. 100/1988 Sb., zákon o sociálním zabezpečení.

Zákon č. 589/1992 Sb., zákon o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti.

Zákon č. 42/1994 Sb., zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem.

Zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění.

Zákon č. 427/2011 Sb., zákon o doplňkovém penzijním spoření.

7.4 Ostatní zdroje

BOBEK, M. *Komunistické právo v Československu*. Kapitoly z dějin bezpráví. Mezinárodní politologický ústav, Masarykova univerzita: Brno, 2009, str. 710. Přístupné na <http://www.komunistickepravo.cz>

Česká správa sociálního zabezpečení - 25 let. Praha: Česká správa sociálního zabezpečení, 2015. ISBN 978-80-8703-943-4.

Národní pojištění - listopad 2018. str. 5. ISSN 0323-2395

Příloha č. 1 – Důchodový věk pojištěnců narozených v letech 1936 až 1971

Tabulka 9: Tabulka důchodového věku, s účinností od 1. 1. 2018

Rok narození	Muži	Ženy podle počtu vychovaných dětí dle ust. §20 a §30 odst. 4 zákona č. 155/1995 Sb.				
		Bezdětná	1 dítě	2 děti	3 až 4 děti	5 a více dětí
Do r. 1936	60 let	57 let	56 let	55 let	54 let	53 let
1936	60 + 2 m.	57 let	56 let	55 let	54 let	53 let
1937	60 + 4 m.	57 let	56 let	55 let	54 let	53 let
1938	60 + 6 m.	57 let	56 let	55 let	54 let	53 let
1939	60 + 8 m.	57 + 4 m.	56 let	55 let	54 let	53 let
1940	60 + 10 m.	57 + 8 m.	56 + 4 m.	55 let	54 let	53 let
1941	61 let	58 let	56 + 8 m.	55 + 4 m.	54 let	53 let
1942	61 + 2 m.	58 + 4 m.	57 let	55 + 8 m.	54 + 4 m.	53 let
1943	61 + 4 m.	58 + 8 m.	57 + 4 m.	56 let	54 + 8 m.	53 + 4 m.
1944	61 + 6 m.	59 let	57 + 8 m.	56 + 4 m.	55 let	53 + 8 m.
1945	61 + 8 m.	59 + 4 m.	58 let	56 + 8 m.	55 + 4 m.	54 let
1946	61 + 10 m.	59 + 8 m.	58 + 4 m.	57 let	55 + 8 m.	54 + 4 m.
1947	62 let	60 let	58 + 8 m.	57 + 4 m.	56 let	54 + 8 m.
1948	62 + 2 m.	60 + 4 m.	59 let	57 + 8 m.	56 + 4 m.	55 let
1949	62 + 4 m.	60 + 8 m.	59 + 4 m.	58 let	56 + 8 m.	55 + 4 m.
1950	62 + 6 m.	61 let	59 + 8 m.	58 + 4 m.	57 let	55 + 8 m.
1951	62 + 8 m.	61 + 4 m.	60 let	58 + 8 m.	57 + 4 m.	56 let
1952	62 + 10 m.	61 + 8 m.	60 + 4 m.	59 let	57 + 8 m.	56 + 4 m.
1953	63 let	62 let	60 + 8 m.	59 + 4 m.	58 let	56 + 8 m.
1954	63 + 2 m.	62 + 4 m.	61 let	59 + 8 m.	58 + 4 m.	57 let
1955	63 + 4 m.	62 + 8 m.	61 + 4 m.	60 let	58 + 8 m.	57 + 4 m.
1956	63 + 6 m.	63 + 2 m.	61 + 8 m.	60 + 4 m.	59 let	57 + 8 m.
1957	63 + 8 m.	63 + 8 m.	62 + 2 m.	60 + 8 m.	59 + 4 m.	58 let
1958	63 + 10 m.	63 + 10 m.	62 + 8 m.	61 + 2 m.	59 + 8 m.	58 + 4 m.
1959	64 let	64 let	63 + 2 m.	61 + 8 m.	60 + 2 m.	58 + 8 m.
1960	64 + 2 m.	64 + 2 m.	63 + 8 m.	62 + 2 m.	60 + 8 m.	59 + 2 m.
1961	64 + 4 m.	64 + 4 m.	64 + 2 m.	62 + 8 m.	61 + 2 m.	59 + 8 m.
1962	64 + 6 m.	64 + 6 m.	64 + 6 m.	63 + 2 m.	61 + 8 m.	60 + 2 m.
1963	64 + 8 m.	64 + 8 m.	64 + 8 m.	63 + 8 m.	62 + 2 m.	60 + 8 m.
1964	64 + 10 m.	64 + 10 m.	64 + 10 m.	64 + 2 m.	62 + 8 m.	61 + 2 m.
1965	65 let	65 let	65 let	64 + 8 m.	63 + 2 m.	61 + 8 m.
1966	65 let	65 let	65 let	65 let	63 + 8 m.	62 + 2 m.
1967	65 let	65 let	65 let	65 let	64 + 2 m.	62 + 8 m.
1968	65 let	65 let	65 let	65 let	64 + 8 m.	63 + 2 m.
1969	65 let	65 let	65 let	65 let	65 let	63 + 8 m.
1970	65 let	65 let	65 let	65 let	65 let	64 + 2 m.
1971	65 let	65 let	65 let	65 let	65 let	64 + 8 m.

U pojištěnců narozených po roce 1971 činí důchodový věk 65 let.

Zdroj: Příloha k zákonu č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Zpracování: vlastní

Příloha č. 2 – Orientační výpočet důchodu muže od 1. 1. 2020 (S)

rok přiznání důchodu 2020

Doba pojištění	V roce	Vyměřovací základ (Kč)	Vyloučené doby (dny)	Koeficient nárůstu VVZ	Roční vyměřovací základ	Všeobecný vyměřovací základ	Prepočítací koeficient
Počet let pojištění ke dni vzniku nároku na důchod se sazbou 1,5% 48							
Při přesluhování - výdělečná činnost po dosažení důchodového věku bez pobírání důchodu - počet čtvrtletí (ukončených 90 dnů) před 1.7.2001 zvýšení sazby o 1,0%	1986	35 568		11,7525	418 013	2 964	
po 30.6.2001 zvýšení sazby o 1,5%	1987	36 312		11,5117	418 013	3 026	
při pobírání 1/2 důchodu - počet pololetí (ukončených 180 dnů po 1.1.2010) zvýšení sazby o 1,5%	1988	37 140		11,2551	418 015	3 095	
při pobírání plného důchodu - počet roků (ukončených 360 dnů po 1.1.2010) zvýšení sazby o 0,4%	1989	38 040		10,9888	418 014	3 170	
Při předčasném odchodu - počet čtvrtletí (každých i započatých 90 dnů chybějících do dosažení důchodového věku) trvale krácené (§31) snížení o 0,9%; 1,2%; 1,5%	1990	39 432		10,6009	418 015	3 286	
	1991	45 504		9,1863	418 014	3 792	
	1992	55 728		7,5010	418 016	4 644	
	1993	70 848		5,9884	424 267	5 817	
	1994	84 048		5,0514	424 561	6 896	1,1914
	1995	99 684		4,2627	424 923	8 172	1,1978
	1996	117 900		3,6001	424 452	9 676	1,1194
	1997	129 624		3,2568	422 160	10 696	1,0891
	1998	141 612		2,9791	421 877	11 693	1,0850
	1999	153 564		2,7526	422 701	12 655	1,0620
	2000	163 368		2,5822	421 849	13 490	1,0942
	2001	177 516		2,3794	422 382	14 640	1,0693
	2002	190 392		2,2172	422 138	15 711	1,0717
	2003	203 040		2,0773	421 775	16 769	1,0665
	2004	219 396		1,9480	427 384	17 882	1,0532
	2005	219 396		1,8520	406 322	18 809	1,0707
	2006	233 364		1,7374	405 447	20 050	1,0753
	2007	251 124		1,6182	406 369	21 527	1,0942
	2008	271 836		1,4963	406 749	23 280	1,0184
	2009	281 100		1,4460	406 471	24 091	1,0269
	2010	286 836		1,4203	407 394	24 526	1,0249
	2011	293 592		1,3882	407 565	25 093	1,0315
	2012	301 200		1,3448	405 054	25 903	1,0015
	2013	300 612		1,3448	404 264	25 903	1,0273
	2014	309 036		1,3216	408 422	26 357	1,0246
	2015	317 604		1,2828	407 423	27 156	1,0396
	2016	324 072		1,2331	399 614	28 250	1,0612
	2017	338 784		1,1551	391 330	30 156	1,0843
	2018	378 192		1,0715	405 233	32 510	1,0715
	2019	404 364		1,0000	404 364		

MPSV - 713 - pb - Duchodova_kalkulacka_2020 - prům mzdy - vyse_duchodu - 28.12.2019

Zdroj: MPSV, ČSÚ

Zpracování: vlastní výpočet

Příloha č. 3 – Orientační výpočet důchodu ženy od 1. 11. 2016 (S)

rok přiznání důchodu 2016

Doba pojištění	V roce	Vyměřovací základ (Kč)	Vyloučené doby (dny)	Koeficient nárůstu VVZ	Roční vyměřovací základ	Všeobecný vyměřovací základ	Přepočítací koeficient
Počet let pojištění ke dni vzniku nároku na důchod se sazbou 1,5% 45							
<u>Při přesluhování</u> - výdělečná činnost po dosažení důchodového věku bez pobírání důchodu - počet čtvrtletí (ukončených 90 dnů)	1986	35 568		9,1111	324 064	2 964	
před 1.7.2001 zvýšení sazby o 1,0%	1987	36 312		8,9244	324 063	3 026	
po 30.6.2001 zvýšení sazby o 1,5%	1988	37 140		8,7255	324 066	3 095	
při pobírání 1/2 důchodu - počet pololetí (ukončených 180 dnů)	1989	38 040		8,5190	324 063	3 170	
po 1.1.2010) zvýšení sazby o 1,5%	1990	39 432		8,2183	324 065	3 286	
při pobírání plného důchodu - počet roků (ukončených 360 dnů)	1991	45 504		7,1217	324 066	3 792	
po 1.1.2010) zvýšení sazby o 0,4%	1992	55 728		5,8151	324 064	4 644	
<u>Při předčasném odchodu</u> - počet čtvrtletí (každých i započatých 90 dnů chybějících do dosažení důchodového věku)	1993	70 848		4,6425	328 912	5 817	
trvale krácené (§31) snížení o 0,9%; 1,2%; 1,5%	1994	84 048		3,9161	329 141	6 896	1,1914
	1995	99 684		3,3046	329 416	8 172	1,1978
	1996	117 900		2,7910	329 059	9 676	1,1194
	1997	129 624		2,5248	327 275	10 696	1,0891
Procentní sazby pro stanovení procentní výměry důchodu	1998	141 612		2,3095	327 053	11 693	1,0850
za dobu pojištění do vzniku nároku na důchod 67,5 %	1999	153 564		2,1340	327 706	12 655	1,0620
za přesluhování 0,0 %	2000	163 368		2,0019	327 047	13 490	1,0942
za předčasný odchod do důchodu 0,0 %	2001	177 516		1,8446	327 447	14 640	1,0693
celkem 67,5 %	2002	190 392		1,7189	327 265	15 711	1,0717
Stanovení výpočtového základu v roce 2016	2003	203 040		1,6104	326 976	16 769	1,0665
Rozhodné období tvoří roky 1986 - 2015	2004	219 396		1,5102	331 332	17 882	1,0532
Úhm ročních vyměřovacích základů 9 675 381	2005	219 396		1,4358	315 009	18 809	1,0707
Počet dnů v rozhodném období 10 957	2006	233 364		1,3469	314 318	20 050	1,0753
vyloučených 0	2007	251 124		1,2545	315 036	21 527	1,0942
Osobní vyměřovací základ 26 859	2008	271 836		1,1600	315 330	23 280	1,0184
Redukční hranice 11 883 ; 108 024	2009	281 100		1,1210	315 114	24 091	1,0269
započte se 100% ; 26%	2010	286 836		1,1011	315 836	24 526	1,0249
Výpočtový základ : 15 777	2011	293 592		1,0762	315 964	25 093	1,0315
Vypočtená výše důchodu	2012	301 200		1,0426	314 032	25 903	1,0015
základní výměra důchodu 2 440 Kč	2013	300 612		1,0426	313 419	25 903	1,0273
procentní výměra důchodu 10 650 Kč	2014	309 036		1,0246	316 639	26 357	1,0246
úhrnná výše důchodu 13 090 Kč	2015	317 604		1,0000	317 604		

MPSV - 713 - pb - Duchodova_kalkulacka_2020 - prům mzdy - vyse_duchodu - 28.12.2019

původní	2016		13 090
	2017	345	13 435
	2018	531	13 966
valorizace	2019	954	14 920
	2020	977	15 897

Zdroj: MPSV, ČSÚ

Zpracování: vlastní výpočet